

บทที่ 5

บทวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพระอุโบสถและพระวิหารที่ถูกสถาปนาหรือบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมถึงงานศิลปกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมและรูปแบบศิลปกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 – พ.ศ.2231) ที่เกิดขึ้นในเขตเมืองลพบุรีนี้ สถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากสถาปัตยกรรมหรือศิลปกรรมที่เคยมีมาในสมัยอยุธยาตอนต้นจนถึงอยุธยาตอนกลาง ถือเป็นลักษณะของศิลปะประจำรัชกาลหรือศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่เมืองลพบุรี ในบทนี้จะทำการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมและรูปแบบศิลปกรรม รวมถึงลักษณะที่มีร่วมกันของงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เพื่อเป็นแนวทางที่จะสามารถนำเอารูปแบบศิลปสมัยโบราณที่มีมาอยู่ก่อนแล้วในพื้นที่ มาประยุกต์ใช้กับงานปรับปรุงผังบริเวณวัดเสาชิงช้าและออกแบบพระอุโบสถวัดเสาชิงช้าซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

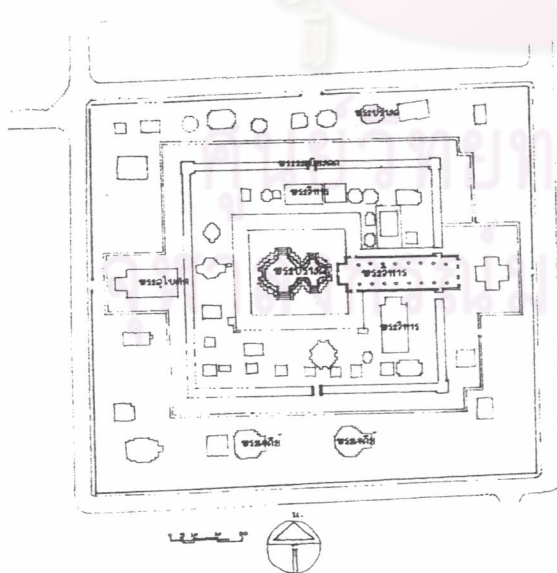
รูปแบบอาคารพระวิหารและพระอุโบสถ ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดังปรากฏหลักฐานในเขตตัวเมืองลพบุรีในปัจจุบัน สามารถวิเคราะห์ลักษณะร่วมและลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่หรือเอกลักษณ์ของยุคสมัยนั้น โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นส่วยต่างดังนี้

5.1 วิเคราะห์ผังบริเวณและผังพื้นที่ของอาคาร

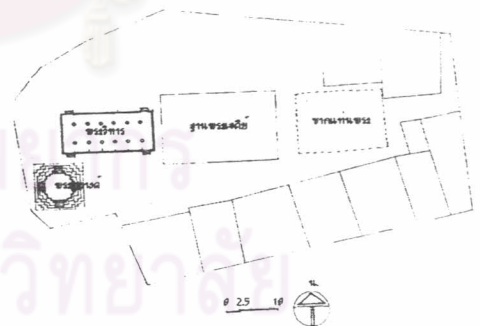
วิเคราะห์ผังบริเวณ เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองในหลายยุคสมัย เริ่มตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์, สมัยทวารวดี, สมัยขอม, สมัยอู่ทอง เรื่อยมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์แห่งกรุงศรีอยุธยาซึ่งลพบุรีมีความเจริญถึงจุดสูงสุด ซึ่งในแต่ละยุคสมัยมีการก่อสร้างศาสนสถานในรูปแบบที่แตกต่างกัน ลักษณะของผังบริเวณที่เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ส่วนหนึ่งจะเป็นการก่อสร้างพระวิหารขึ้นในศาสนสถานที่มีอยู่ก่อนแล้ว สมเด็จพระนารายณ์จะสร้างพระวิหารตั้งอยู่ในแนวแกนเดียวกันกับศาสนสถานเดิม ได้แก่ พระวิหารด้านหลังวัดนครโกษาฐานพระเจดีย์ขนาดใหญ่เป็นลักษณะของเจดีย์ในสมัยทวารวดี ส่วนองค์ปราสาททางด้านทิศตะวันตกเป็นแบบสมัยอู่ทอง ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้างพระวิหารขึ้นในแนวแกนเดียวกับฐานพระเจดีย์ในแนวแกนทิศตะวันตก-ตะวันออก พระวิหารจะตั้งอยู่ทางด้านหลังและหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

พระวิหารหน้าศาสนสถานปราสาทแขกและพระวิหารหน้าปราสาทสามยอด ซึ่งเดิมมีองค์พระ
 ปราสาทซึ่งก่อสร้างตามคติความเชื่อของขอม และแสดงถึงการขยายอำนาจของขอมที่เข้ามาทำการ
 ปกครองเมืองละโว้หรือลพบุรีในสมัยก่อนหน้านั้น ปราสาทแขกก่อสร้างขึ้นก่อนโดยพระเจ้าสุริยว
 รมันที่ 2 ของขอมเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ส่วนพระปราสาทสามยอดสร้างโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7
 เนื่องในศาสนาพุทธลัทธิมหายาน ภายหลังสมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้างพระวิหารไว้ด้านหน้าคือ
 ด้านทิศตะวันออก ทั้งสองหลังประดิษฐานพระพุทธรูปปราสาทนาคปรกเป็นพระวิหารในศาสนา
 พุทธลัทธิหินยาน

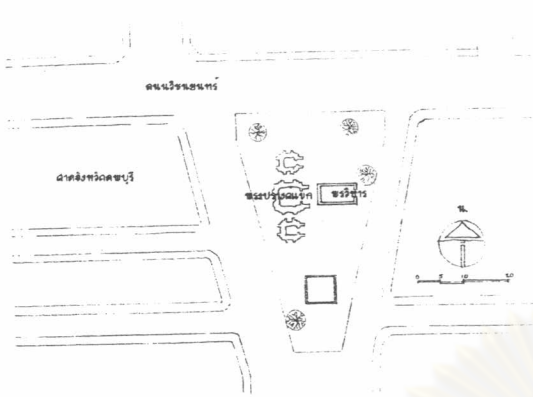
ยังมีการก่อสร้างพระวิหารในลักษณะเดียวกันอีก คือ พระวิหารขนาดใหญ่ 9 ช่วงเสาซึ่งตั้ง
 อยู่ทางด้านหน้าองค์ปราสาทวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี ซึ่งคติการสร้างวัดพระศรีรัตน
 มหาธาตุเป็นวัดประจำบ้านเมืองนั้นมีมาก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาคือตั้งแต่สมัยสุโขทัย ส่วนองค์
 ปราสาทนั้นเป็นลักษณะศิลปะแบบอู่ทองสร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน เห็นได้จากลวด
 ลายปูนปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรซึ่งประดับอยู่ที่บริเวณหน้าบันของซุ้มทางเข้าที่ยังมีให้เห็นอยู่
 ในปัจจุบัน พระวิหารตั้งอยู่ในแนวแกนตะวันตก-ตะวันออก และหันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีพระ
 ระเบียงคดสองชั้นล้อมรอบองค์ปราสาทและพระระเบียงคดชั้นนอกอีกหนึ่งชั้น ในแนวแกนตะวันตก-
 ตะวันออกนี้สมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้างวิหารขนาดเล็กอีกหลังหนึ่งตั้งอยู่หลังวัดหรือทางทิศ
 ตะวันตก และภายในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเมืองลพบุรีนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างอีกมากมาย ซึ่งมีทั้งที่
 สร้างขึ้นก่อนและหลังรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

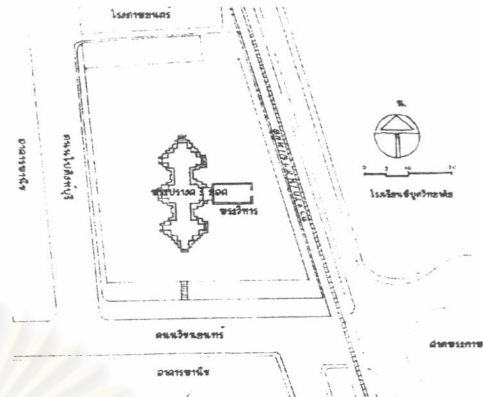
แผนผังที่ 5.1 ผังบริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี

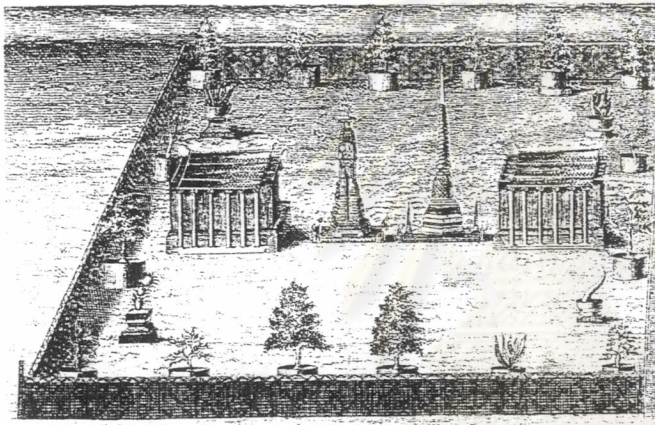
แผนผังที่ 5.2 ผังบริเวณวัดนครโกษา

แผนผังที่ 5.3 ผังบริเวณเทวสถานปราสาทแขก

แผนผังที่ 5.4 ผังบริเวณเขตพระปราสาท 3 ยอด

ภาพที่ 5.1 ภาพเขียนผังบริเวณของนายแพทย์แคมป์เฟอร์
ที่มา: ชาลวูทท์ เกษตรศิริ. อยุธยากับเอเชีย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
กรุงเทพ, 2544.) หน้า 29.

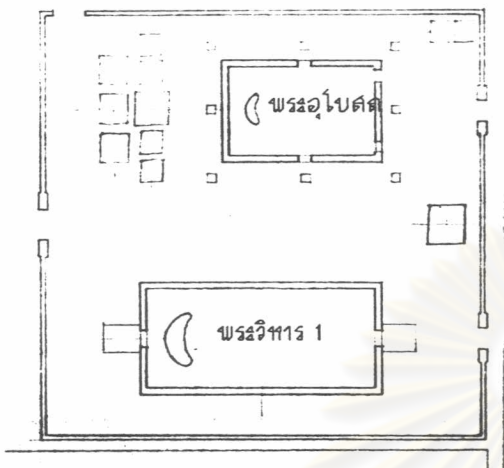
นอกจากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันยังมีผังบริเวณของบางวัดที่ยังคงรูปแบบให้สามารถทำการศึกษาได้ โดยเฉพาะผังบริเวณเขตพุทธาวาสซึ่งล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ซึ่งเป็นลักษณะการวางผังบริเวณเขตพุทธาวาสประกอบด้วยพระวิหารหรือพระอุโบสถ

พระเจดีย์หรือพระปราสาทจัดเรียงกันตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก และพระวิหารหรือพระอุโบสถเป็นอาคารประธานหันหน้าไปด้านทิศตะวันออก เป็นลักษณะที่สร้างกันโดยทั่วไปในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เปรียบเทียบได้จากจากหลักฐานการเขียนภาพหลายเส้นของนายแพทย์แคมป์เฟอร์(Kaempfer) เข้ามาในประเทศไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์วาดขึ้นในปี พ.ศ. 2233³⁸

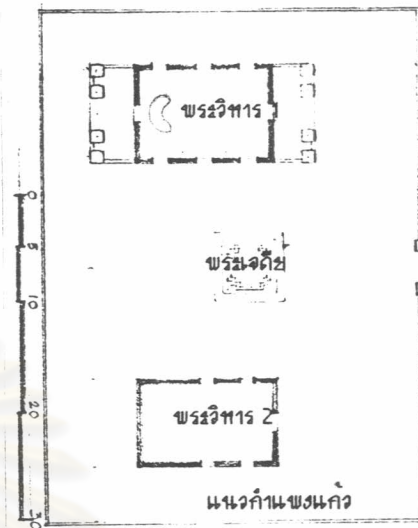
นอกจากการจัดวางผังบริเวณดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีการวางผังบริเวณอีกสองรูปแบบที่ปรากฏ แบบที่หนึ่งเป็นการจัดวางพระอุโบสถและพระวิหารวางขนานกันโดยที่อาคารทั้งสองหลังหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ได้แก่ เขตพุทธาวาสวัดตองปุและวัดโพธิ์งาม

³⁸ ชาลวูทท์ เกษตรศิริ. อยุธยากับเอเชีย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2544.) หน้า 73.

เขตโรงเรียนวัดตองปุ

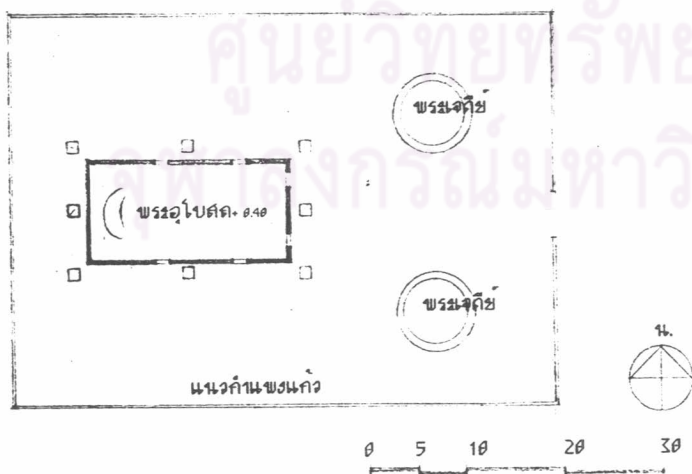

แผนผังที่ 5.5 ผังบริเวณวัดตองปุ

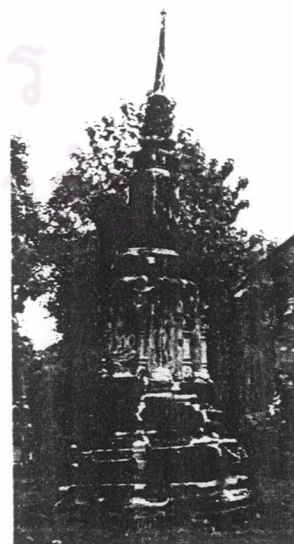

แผนผังที่ 5.6 ผังบริเวณวัดโพธิ์งาม

ผังบริเวณแบบสุดท้ายที่พบจะเป็นการวางพระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ในแนวแกน ทิศตะวันออก-ตะวันตก ด้านหน้าพระอุโบสถเป็นพระเจดีย์ 2 องค์ ได้แก่เขตพุทธาวาสวัดพรหมมาศ สันนิษฐานจากพระเจดีย์แปดเหลี่ยมแบบทริภุญไชยทั้ง 2 องค์ อาจมีมาก่อนเพราะรูปแบบพระเจดีย์สอดคล้องกับพระเจดีย์ 8 เหลี่ยมวัดหน้าพระธาตุ จังหวัดชัยนาท และมีอาคารตั้งอยู่ในแนวแกนเดิมก่อนแล้ว ภายหลังสมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้างอาคารพระอุโบสถเครื่องก่อ แทนที่อาคารหลังเดิมอาจเป็นพระอุโบสถหรือพระวิหาร เช่นเดียวกับที่ทรงสร้างพระวิหารในแนวแกนเดียวกับองค์พระปรางค์วัดมหาธาตุ ลพบุรี, องค์ปรางค์แขก และพระปรางค์ 3 ยอด

แผนผังที่ 5.7 ผังเขตพุทธาวาสวัดพรหมมาศ

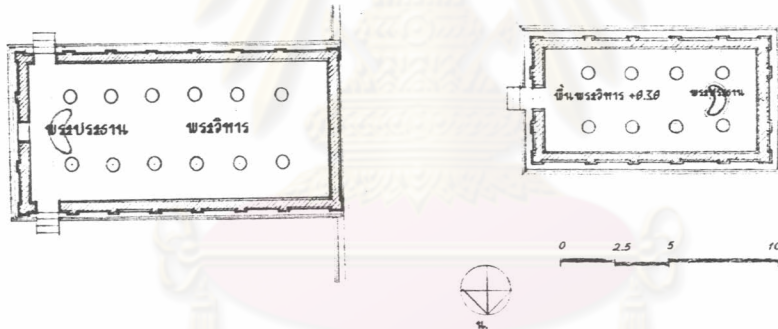

ภาพที่ 5.2 พระเจดีย์วัดพรหมมาศ

วิเคราะห์ผังพื้น

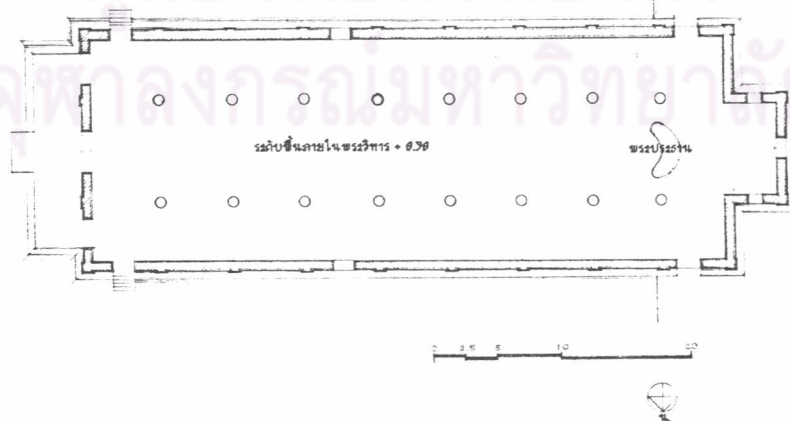
ลักษณะของผังพื้นพระวิหารหรือพระอุโบสถในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ที่ปรากฏหลักฐานฐานฐานในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะได้แก่

- ผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก เป็นอาคารทรงโรงแบบมีเสาร่วมใน 8 เหลี่ยม มีประตูทางเข้า-ออกที่ผนังด้านสกัดทั้งหน้าและหลัง ได้แก่ พระวิหารวัดนครโกษาและพระวิหารวัดอินทรา ซึ่งสองวัดนี้ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันและมีองค์ประกอบอื่นที่เหมือนกันเช่น ฐานพระวิหารเป็นฐานปัทม์หรือฐานบัวไม่มีลูกแก้ว ตัวเรือนมีการเจาะช่องแบบซี่ลวดหรือแบบลูกกรง สันนิษฐานว่าพระวิหารทั้งสองสร้างมาก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เนื่องจากว่าเมืองลพบุรีหรือเมืองละโว้มีประชาชนอาศัยอยู่ก่อนและมีโบราณสถานหลายๆ แห่งสร้างมาก่อนที่จะถูกบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พระวิหาร 9 ห้องวัดพระศรีมหาธาตุ เป็นวิหารที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และผังพระวิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ มีช่วงพาดกว้างมากจึงจำเป็นต้องมีเสาร่วมในช่วยรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคา

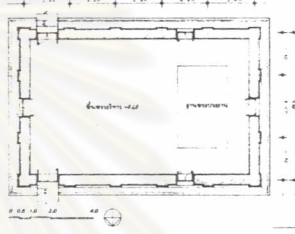
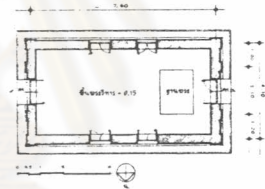
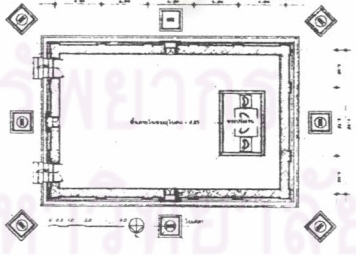
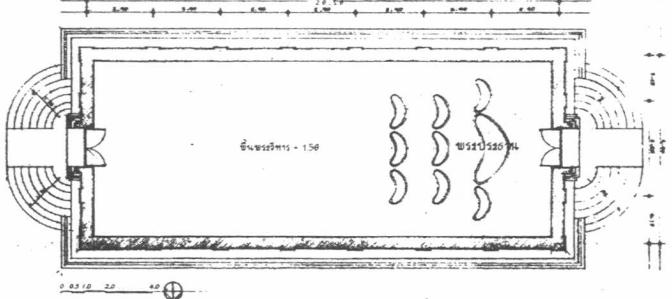
ภาพลายเส้นที่ 5.1 ผังพื้นพระวิหาร
วัดนครโกษา

ภาพลายเส้นที่ 5.2 ผังพื้นพระวิหารวัด
อินทรา

ภาพลายเส้น 5.3 ผังพื้นพระวิหารวัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี

- ผนังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ เป็นอาคารทรงโรงแบบไม่มีเสาร่วมใน จะแตกต่างกันบริเวณประตูทางเข้า-ออกอาคาร คือ แบบมีประตูบริเวณผนังด้านสกัดด้านหน้าและผนังด้านข้าง ได้แก่ พระอุโบสถวัดปิ่น พระวิหารแบบมีประตูบริเวณผนังด้านสกัดทั้งสองด้าน ได้แก่ พระวิหารหน้าพระปรางค์แขก, พระวิหารหน้าพระปรางค์สามยอด และพระอุโบสถวัดบันไดหิน และพระวิหารที่มีประตูบริเวณผนังด้านสกัดด้านหน้าเพียงด้านเดียว ได้แก่ พระวิหารวัดเสาชิงช้า, พระอุโบสถวัดตองปุ และพระอุโบสถวัดพรหมมาศ

อาคาร	ลักษณะผังพื้น
1. พระวิหารหลังเล็กในวัดมหาธาตุ ลพบุรี	
2. พระวิหารหน้าองค์ปรางค์แขก	
3. พระอุโบสถวัดตองปุ	
4. พระวิหารหมายเลข 1 วัดตองปุ	

อาคาร	ลักษณะผังพื้น
5. พระวิหารหมายเลข 2 วัดตองปุ	
6. พระอุโบสถวัดเชิงท่า	
7. พระอุโบสถวัดบันไดหิน	
8. พระวิหารวัดเสาธงทอง	

ตารางที่ 5.1 แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบผังพื้นพระวิหาร-พระอุโบสถแบบไม่มีเสาร่วมในอาคาร

ผนังพระวิหารวัดเสารงทองเป็นผนังที่มีลักษณะพิเศษซึ่งไม่เหมือนกับพระวิหารหรือพระอุโบสถหลังอื่น คือผนังมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าสองรูปเชื่อมต่อกัน ผนังด้านหลังจะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างและสั้นกว่าด้านหน้า ผนังแบบนี้ไม่ปรากฏมาก่อน เนื่องจากจากบันทึกแผนที่สมัยโบราณซึ่งเขียนโดยชาวฝรั่งเศส ปรากฏว่าพื้นที่วัดเสารงทองในปัจจุบันเป็นบ้านพักของทูตเปอร์เซีย ปัจจุบันปรากฏตึกโคระซานเป็นที่พักอาศัยของชาวเปอร์เซีย ที่ตั้งของพระวิหารเคยใช้เป็นสุเหร่าเพื่อชาวเปอร์เซียที่เข้ามาพักอยู่ในลพบุรีสมัยนั้น สำหรับประกอบศาสนกิจ ต่อมาเมื่อคณะบาทหลวงชาวฝรั่งเศสและอิตาลี ซึ่งเข้ามาช่วยในการวางผังสร้างระบบน้ำประปาในเมืองลพบุรี สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชทานบริเวณที่เคยเป็นที่พักของชาวเปอร์เซียให้แก่คณะบาทหลวงชาวอิตาลีและฝรั่งเศสเพื่อทำการพักอาศัย ได้แก่ บาทหลวงโทมัส วาลกัวเนราชาวอิตาลี และบาทหลวงดาโกลี ชาวฝรั่งเศส โดยมีการสร้างตึกปัจจุบันเพิ่มเติมและดัดแปลงสุเหร่าของชาวเปอร์เซียเป็นโบสถ์คริสต์ ซึ่งพระธรรมมารามุนีอดีตเจ้าอาวาสวัดเสารงทอง เล่าให้กับพระลูกวัดสืบเนื่องกันมาว่าพระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะสมัยอยุธยา ซึ่งเป็นพระประธานในพระวิหารหลังนี้ สร้างหุ้มกางเขนเหล็กขนาดใหญ่ของคริสตศาสนาไว้ พบขณะทำการบูรณะปฏิสังขรณ์พระวิหารและพระพุทธรูป³⁹ และเมื่อบ้านหลวงรับราชทูตซึ่งสร้างขึ้นเพื่อต้อนรับคณะบาทหลวงของราชทูตเชอวาเลีย เดอ โชมองต์ สร้างเสร็จ และภายในบ้านหลวงรับราชทูตมีโบสถ์ของศาสนาคริสต์อยู่ด้วย คณะบาทหลวงที่เคยพักอยู่บริเวณที่พักวัดเสารงทองจึงย้ายไปอยู่ในบ้านหลวงรับราชทูต สมเด็จพระนารายณ์จึงโปรดฯ ให้เปลี่ยนเป็นศาสนสถานสำหรับศาสนาพุทธและมีพระในศาสนาพุทธเข้ามาจำวัดคือวัดเสารงทองในปัจจุบัน

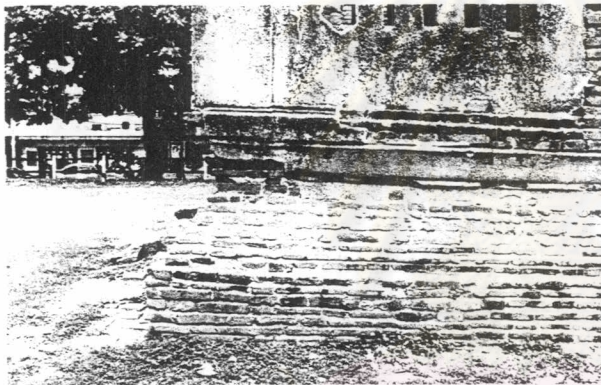
จากรูปแบบของผนังพระวิหารและพระอุโบสถที่ปรากฏในเขตเมืองลพบุรี ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่างๆ ผนังพระอุโบสถหรือพระวิหารขนาดเล็กที่มีการใช้เสาร่วมใน 8 เหลี่ยม เนื่องจากว่ามีการก่อสร้างมาก่อนและได้รับการบูรณะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์โดยรักษารูปแบบเดิมไว้ ในส่วนของพระอุโบสถหรือพระวิหารที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์จะเป็นแบบไม่มีเสาร่วมในอาคาร เนื่องจากว่าการก่อสร้างในสมัยนี้ได้รับความร่วมมือในการก่อสร้างอาคารจากชาวต่างชาติทั้งชาวเปอร์เซียและชาวตะวันตก ในอาคารขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่จึงไม่มีการใช้เสาร่วมในแต่จะเป็นการเพิ่มขนาดของโครงสร้างในการพาดช่วงกว้างได้มากกว่าเดิม

³⁹ ศิลปากร, กรม. ประวัติวัดเสารงทองและงานของกรมศิลปากร. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว,

5.2 วิเคราะห์องค์ประกอบสถาปัตยกรรม

ในงานสถาปัตยกรรมไม่ว่าจะเป็นงานสถาปัตยกรรมไทยหรือสถาปัตยกรรมสากล จะประกอบขึ้นด้วยส่วนต่างๆ คือส่วนฐานเป็นส่วนล่างสุดที่เชื่อมต่อกับพื้นดินกับสถาปัตยกรรม, ส่วนเรือนเป็นส่วนที่ทำหน้าที่ปิดล้อมพื้นที่ภายในงานสถาปัตยกรรมซึ่งทำให้เกิดที่ว่างขึ้นภายในงานสถาปัตยกรรม ส่วนเรือนนี้จะรวมถึงช่องเจาะต่างๆ คือประตูทางเข้าหรือหน้าต่างสำหรับระบายอากาศหรือนำแสงสว่างเข้าสู่ตัวอาคาร, ส่วนยอดเป็นส่วนที่อยู่บนสุดของงานสถาปัตยกรรม หรืออาจหมายถึงหลังคาซึ่งทำหน้าที่ปกป้องพื้นที่ภายในสถาปัตยกรรมจากสภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งในการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถและพระวิหารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ครั้งนี้จะแบ่งการวิเคราะห์องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมออกเป็น 3 ส่วนเช่นเดียวกัน ดังนี้

ภาพที่ 5.3 ฐานพระวิหารวัดอินทรา

5.2.1 วิเคราะห์ส่วนฐาน ฐานแบบแรก ที่พบจากหลักฐานจะเป็นเพียงฐานปัทม์หรือฐานบัวแบบไม่มีลูกแก้ว ได้แก่ ฐานพระวิหารวัดนครโกษาและพระวิหารวัดอินทรา เป็นอาคารที่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นมาก่อนและได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

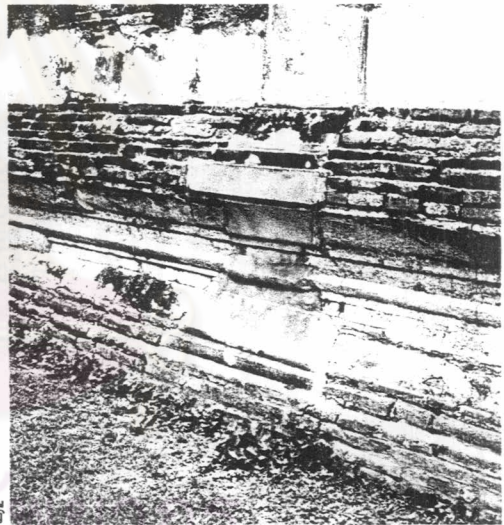
	พระวิหารวัดนครโกษา	พระวิหารวัดอินทรา
รูปแบบฐานอาคาร		

ตารางที่ 5.2 เปรียบเทียบฐานพระวิหารที่สร้างมาก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์

ส่วนฐานของพระอุโบสถหรือพระวิหารที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์โดยมากจะเป็นฐานปัทม์หรือฐานบัวลูกแก้วอกไก่ คือประกอบด้วยหน้ากระดานล่าง, บัวคว่ำ, ลูกแก้วอกไก่, ฐานบัวหงาย, และหน้ากระดานบน แต่สำหรับในบางแห่งจะมีการใช้หน้ากระดานและฐานบัวคว่ำอีกชั้นหนึ่งเพื่อเป็นการเชื่อมต่อชุกฐานบัวหงายกับตัวเรือน เป็นลักษณะรวมโดยทั่วไปของอาคารเครื่องก่อตั้งจะกล่าวต่อไป ลักษณะนี้ปรากฏที่ฐานพระวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ, ฐานพระวิหารวัดเสาชิงช้า, ฐานพระวิหารหน้าองค์พระปรางค์สามยอดและปรางค์แขก, ฐานพระวิหารวัดบันไดหิน เป็นต้น ซึ่งฐานพระวิหารเหล่านี้จะมีตัวเรือนที่เจาะช่องโค้งทรงพนมทั้งสิ้น และฐานพระวิหารแบบนี้จะไม่มีการตกท้องสำเภาก็ส่วนการใช้ฐานในลักษณะฐานปัทม์แล้วเชื่อมด้วยหน้ากระดานและบัวคว่ำรัดรอบอาคารอีกชั้นหนึ่งนั้นปรากฏกับอาคารพระที่นั่งต่างๆ ด้วย ได้แก่ ฐานประตูทางเข้าพระนารายณ์ราชนิเวศน์, ฐานพระที่นั่งจันทรพิศาล, ฐานพระที่นั่งไกรสรสีหราชหรือพระที่นั่งเย็น เป็นต้น

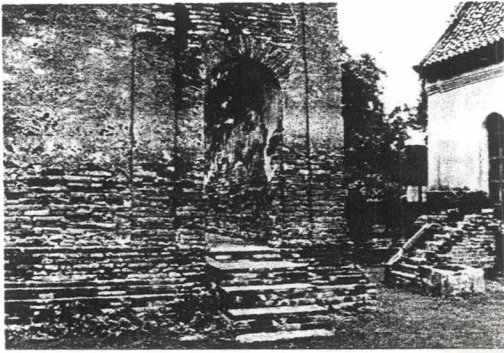

ภาพที่ 5.4 ฐานพระที่นั่งจันทรพิศาล ในพระนารายณ์ราชนิเวศน์

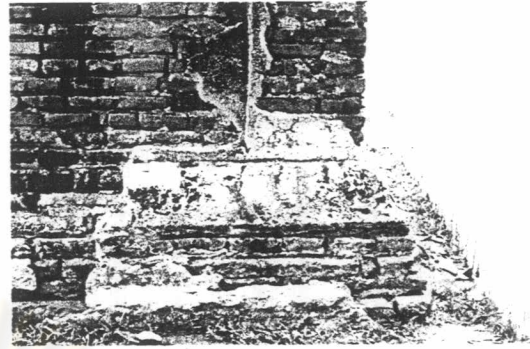

ภาพที่ 5.5 ฐานพระวิหารวัดพระศรีมหาธาตุ ลพบุรี

ส่วนฐานอาคารที่มีการตกท้องสำเภาก็ส่วนฐานแอ่นโค้งนั้นปรากฏอยู่ทีเดียวกคือที่พระอุโบสถวัดตองปุซึ่งเป็นพระอุโบสถขนาดเล็ก ส่วนฐานจะมีเพียงชุกฐานบัวเพียงอย่างเดียวไม่มีการใช้หน้ากระดานและบัวคว่ำเป็นตัวเชื่อมแบบที่อื่น ซึ่งมีการตกแต่งตัวเรือนเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ได้แก่ ชุ่มประตูและหน้าต่างเป็นเครื่องลำยองฯ

ภาพที่ 5.6 ฐานพระวิหารภายในวัดมหาธาตุ ลพบุรี

ภาพที่ 5.7 ฐานพระวิหารหน้าองค์ปราศ์แขก

ฐานพระวิหารหน้าองค์ปราศ์แขก	ฐานพระวิหารหน้าองค์ปราศ์ 3 ซอด	ฐานพระอุโบสถวัดบันไดหิน	ฐานพระอุโบสถวัดพรหมมาศ

ตารางที่ 5.3 เปรียบเทียบฐานแบบบัวลดสำหรับอาคารที่มีระดับพื้นภายในไม่สูงมาก ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

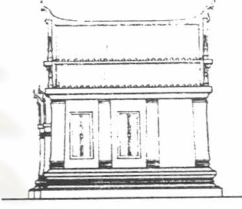
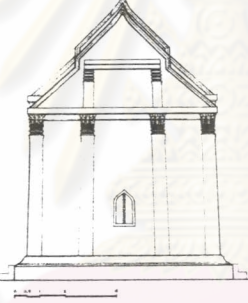
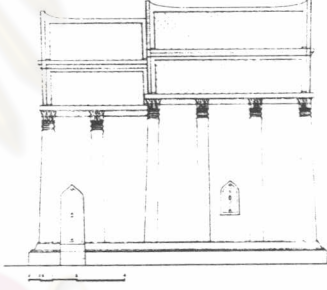

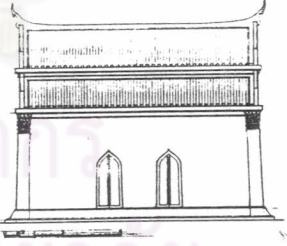
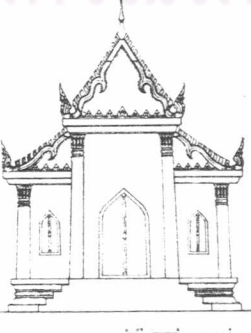
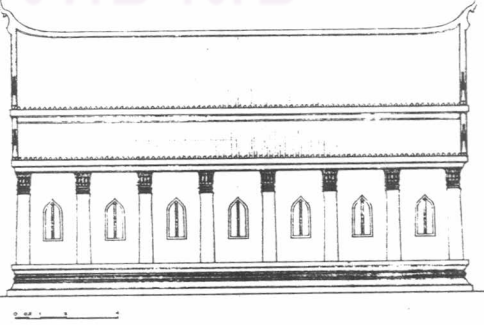
ฐานพระวิหารวัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี	ฐานพระอุโบสถวัดเชิงท่า	ฐานพระวิหารวัดเสาชิงช้า

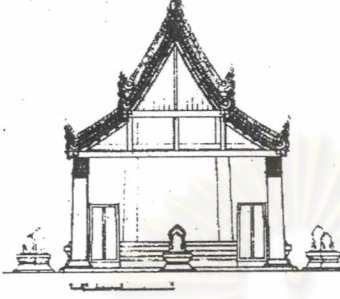
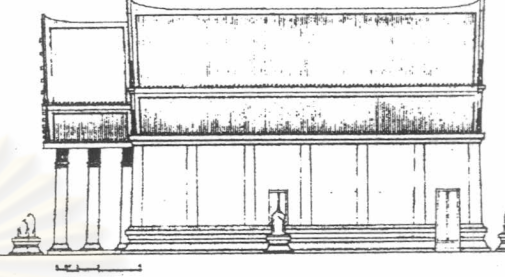
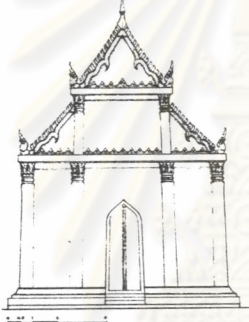
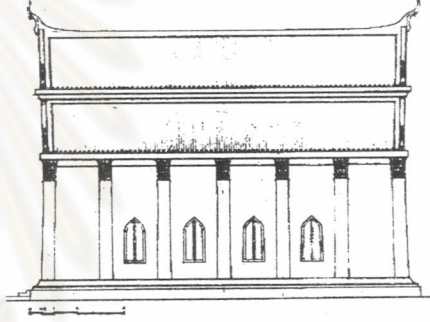
ตารางที่ 5.4 เปรียบเทียบฐานแบบฐานบัวบัว 1 ชุด ก่อนจะเป็นบัวลดหรือบัวคว่ำสำหรับอาคารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

การใช้ฐานอาคารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์แบบอาคารเครื่องก่อ ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นด้วยฐานบัวคว่ำหรือบัวลดมาก่อนเนื่องจากมีความสัมพันธ์กับบัวหงายและหน้ากระดานรัดรอบอาคารสำหรับอาคารเครื่องก่อ หากเป็นอาคารที่มีขนาดเล็กหรือพื้นภายในอาคารไม่สูงจากพื้นดินมากนัก อาจเป็นเพียงฐานเชิงแล้วเป็นบัวลด แต่เมื่อระดับพื้นภายในอาคารมีความสูงพอสมควร จะมีการเพิ่มชุดฐานบัวเข้ามาดังตารางที่ 5.3 และ 5.4

5.2.2 วิเคราะห์ส่วนเรือน

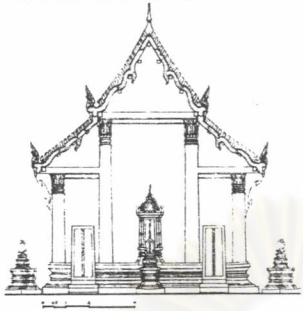
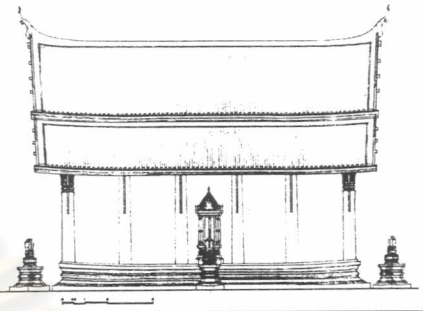
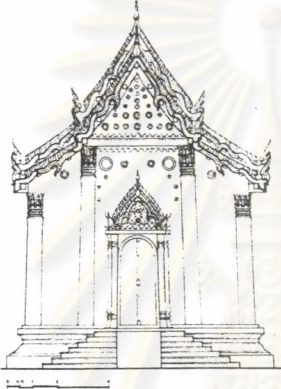
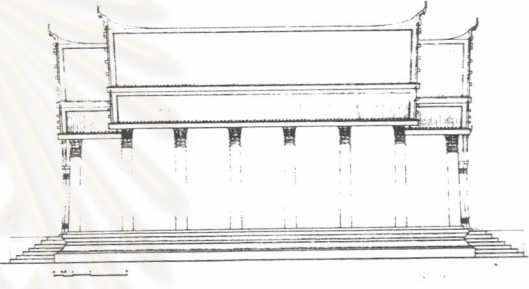
รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ จะเป็นแบบอาคารเครื่องก่อซึ่งมีด้วยกันหลายสัดส่วน อาคารจะมีลักษณะที่บตันไม่มีชราหน้าจั่วหรือกันสาครอบอาคาร ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากระบบการก่อสร้างของตะวันตก นอกจากการสร้างพระวิหารและพระอุโบสถแบบอาคารเครื่องก่อแล้ว สมเด็จพระนารายณ์ยังทรงสร้างอาคารแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีดังเช่นที่พระอุโบสถและพระวิหารวัดทองปู้

พระอุโบสถ-พระวิหาร	รูปด้านหน้าอาคาร	รูปด้านข้างอาคาร
1. หอพระภายในวัดทองปู้		
2. พระวิหารหลังเล็กในวัดมหาธาตุลพบุรี		
3. พระวิหารหน้าองค์ปราสาทแขก		
4. พระวิหารหมายเลข 2 วัดทองปู้		

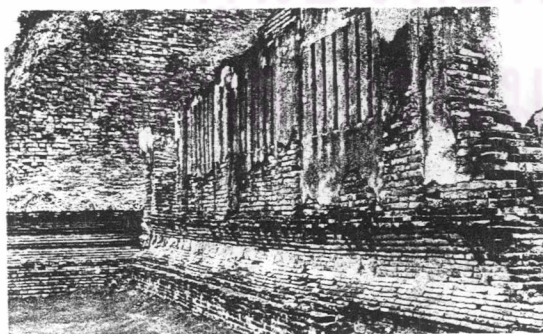
พระอุโบสถ-พระวิหาร	รูปด้านหน้าอาคาร	รูปด้านข้างอาคาร
5. พระอุโบสถวัด เชิงท่า		
6. พระอุโบสถวัด บันไดหิน		

ตารางที่ 5.5 เปรียบเทียบลักษณะอาคารเครื่องก่อ แบบสถาปัตยกรรมพระราชานิยมในสมเด็จพระนารายณ์

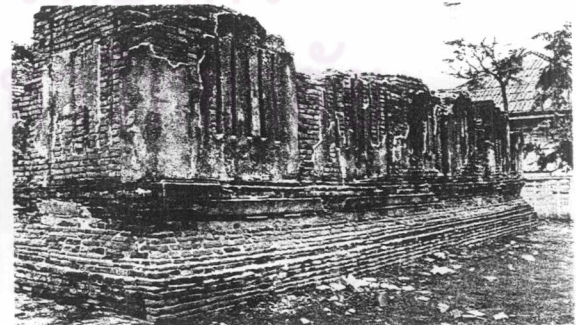
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระวิหาร-พระอุโบสถ	รูปด้านหน้าอาคาร	รูปด้านข้างอาคาร
1. พระอุโบสถวัดตองปุ		
2. พระวิหารวัดตองปุ		

ตารางที่ 5.6 เปรียบเทียบลักษณะอาคารพระวิหารและพระอุโบสถเครื่องลำยองในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ส่วนเรือนของอาคารที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ที่ปรากฏในเขตเมืองลพบุรี ส่วนใหญ่จะมีการประดับตัวเรือนด้วยเสาอิงหรือเสาย่อเก็จ⁴⁰ และเป็นการเพิ่มความแข็งแรงให้กับผนังอาคาร ช่องเปิดที่พบมีด้วยกัน 3 ลักษณะ แบบแรกจะเป็นการเจาะช่องหน้าต่างแบบลูกกรง⁴¹ จะพบที่พระวิหารวัดนครโกษาและพระวิหารวัดอินทรา เป็นลักษณะช่องเปิดที่นิยมใช้กันมากก่อนในสมัยอยุธยาตอนต้นถึงอยุธยากลาง

ภาพที่ 5.8 ช่องเปิดแบบลูกกรง พระวิหารวัดนครโกษา
จังหวัดลพบุรี

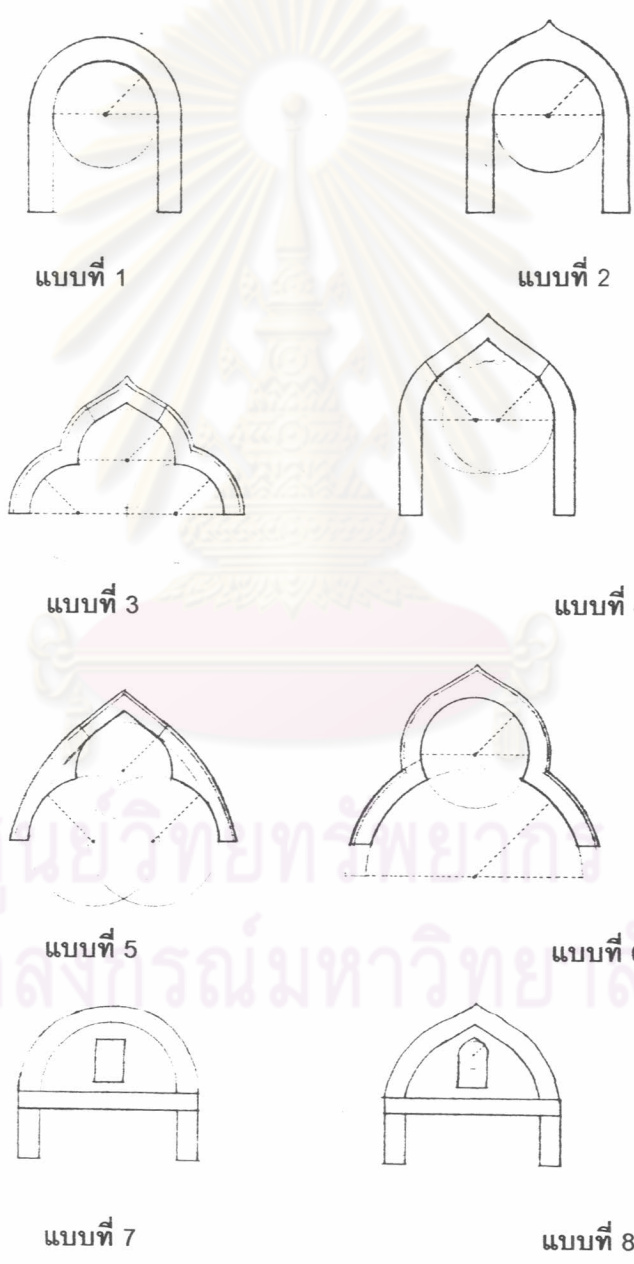

ภาพที่ 5.9 ช่องเปิดแบบลูกกรง พระวิหารวัดอินทรา
จังหวัดลพบุรี

⁴⁰ เสาอิงหรือเสาย่อเก็จ หมายถึงการก่ออิฐผนังให้ยื่นออกมาเป็นลักษณะเหมือนแนวเสาประดับอาคารและเพื่อความแข็งแรง

⁴¹ ช่องหน้าต่างแบบลูกกรง หมายถึงการเรียงอิฐเป็นแนวตรงโดยบางส่วนมีการเว้นช่องว่างเพื่อเป็นช่องแสง

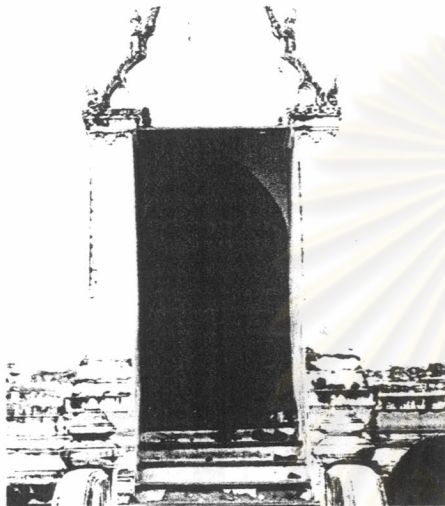
ช่องเปิดแบบที่ 2 เป็นแบบที่ได้รับความนิยมของชาวต่างชาติ มีทั้งช่องเจาะแบบซุ้มโค้งแหลม และโค้งครึ่งวงกลม จากหลักฐานที่ปรากฏในเมืองลพบุรีปัจจุบันนี้ มีความพิเศษและมีความเป็นเอกลักษณ์ของห้องที่อย่างแท้จริง คือบริเวณช่องเปิดของตัวเรือน ไม่ว่าจะเปิดประตูทางเข้าหรือการเจาะช่องหน้าต่างเป็นช่องเจาะแบบซุ้มโค้งทรงพนมที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะของเปอร์เซีย⁴² ซึ่งเข้ามาเมื่ออิทธิพลอย่างมากในช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชตอนต้นรัชกาลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

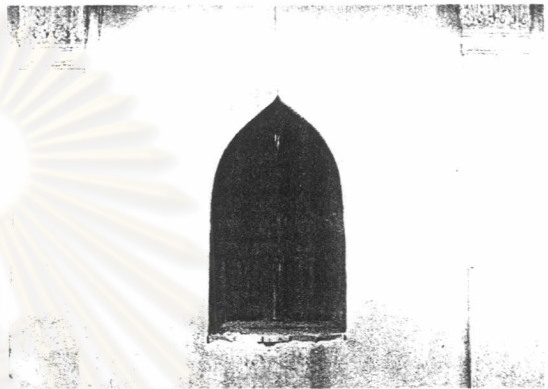
ภาพลายเส้นที่ 5.1 แสดงลักษณะการใช้เส้นโค้งและจุดศูนย์กลางของเส้นโค้งในศิลปกรรมเปอร์เซีย โค้งแบบที่ 1, 2, 5 และ 6 ที่มีการนำมาใช้ในสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในสมเด็จพระนารายณ์ที่ มา ของภาพ: JOHN D. HOAG. ISLAMIC ARCHITECTURE. 1977.

⁴² ศิลปากร, กรม. คู่มือนิทรรศการเรื่อง "แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช". (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2521.) หน้า 4.

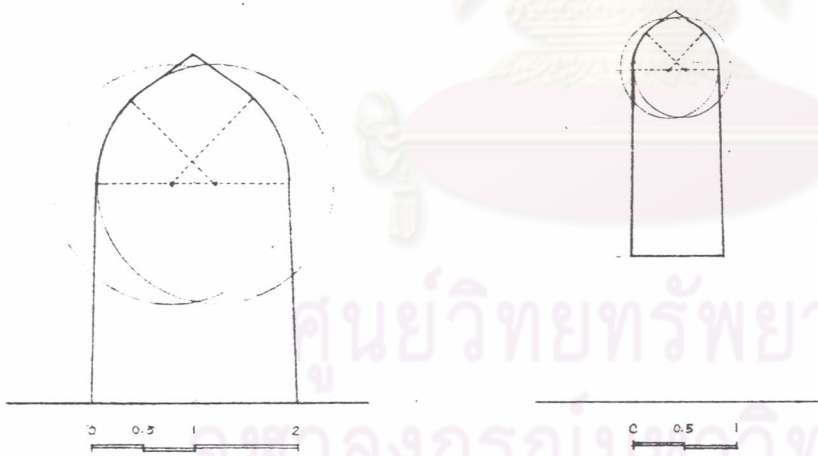
ช่องเปิดแบบซุ้มโค้งทรงพนมนี้ปรากฏที่พระวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ, พระวิหารวัดนครโกษา, พระวิหารวัดเสาชิงช้า, พระวิหารหน้าองค์พระปรางค์สามยอด, พระวิหารหน้าองค์พระปรางค์แขก, พระวิหารวัดบันไดหิน, พระวิหารวัดตองปุ, และพระวิหารวัดปิ่นฯ จะมีการนำมาใช้ทั้งช่องประตูทางเข้าและช่องหน้าต่าง ถัดเป็นการทำช่องเปิดของในงานสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม

ภาพที่ 5.10 ซุ้มประตูทรงพนมที่พระวิหารวัดเสาชิงช้า

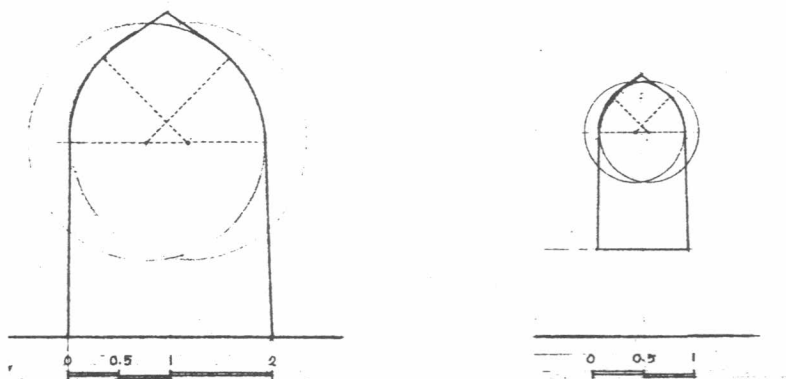

ภาพที่ 5.11 ซุ้มหน้าต่างทรงพนมที่พระวิหารวัดตองปุ

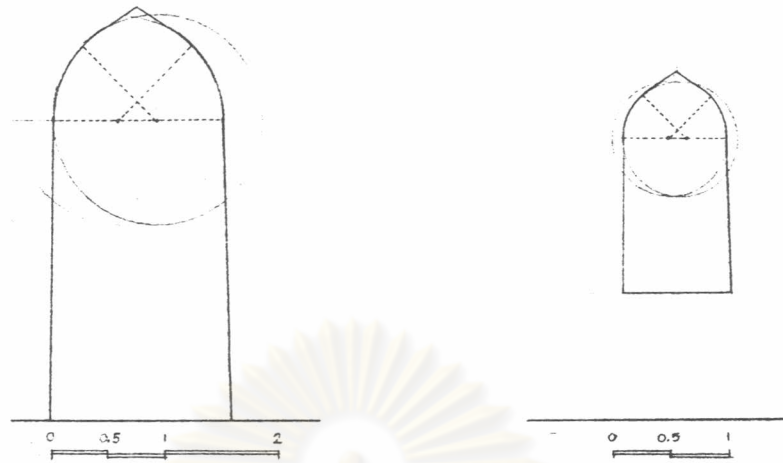
ภาพลายเส้นที่ 5.2 ซุ้มประตูและหน้าต่างทรงพนม พระวิหารวัดเสาชิงช้า

ซุ้มโค้งทรงพนมของอาคารบางแห่งสามารถทำการหาจุดศูนย์กลางของความโค้งเพื่อนำมาเปรียบกับรูปแบบโค้งในศิลปะเปอร์เซีย รวมถึงการนำมาเป็นพื้นฐานในการนำรูปแบบโค้งทรงพนมมาใช้ในการออกแบบ

ภาพลายเส้นที่ 5.3 ซุ้มประตูและหน้าต่างทรงพนม พระวิหารวัดตองปุ

ภาพลายเส้นที่ 5.4 ชும்ประตูและหน้าต่างทรงพนม พระอุโบสถวัดบันไดหิน

ภาพที่ 5.12 ชும்หน้าต่างทรงพนมของพระวิหารวัดบันไดหิน

ลักษณะของช่องเปิดทรงพนมที่ตั้งยกตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าความโค้งนั้นเกิดจากส่วนหนึ่งของวงกลมสองวงที่มีจุดศูนย์กลางอยู่ในระดับเดียวกัน เมื่อจุดศูนย์กลางของวงกลมอยู่ใกล้กันจะทำให้เกิดทรงพนมที่โค้งใกล้เคียงกับโค้งครึ่งวงกลมแต่มียอดแหลม สันเกิดได้จากทรงพนมของชும்หน้าต่างจะมีระยะห่างของจุดศูนย์กลางของวงกลมใกล้กัน มากกว่าระยะห่างของจุดศูนย์กลางของชும்ประตู โดยที่ชும்ประตูจะมีรัศมีความโค้งมากกว่าชும்หน้าต่าง นอกจากช่องเปิดทรงพนมแล้วยังมีการใช้ช่องเปิดแบบโค้งครึ่งวงกลม ได้แก่ พระวิหารในวัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี และพระวิหารหน้าองค์ปรางค์สามยอด

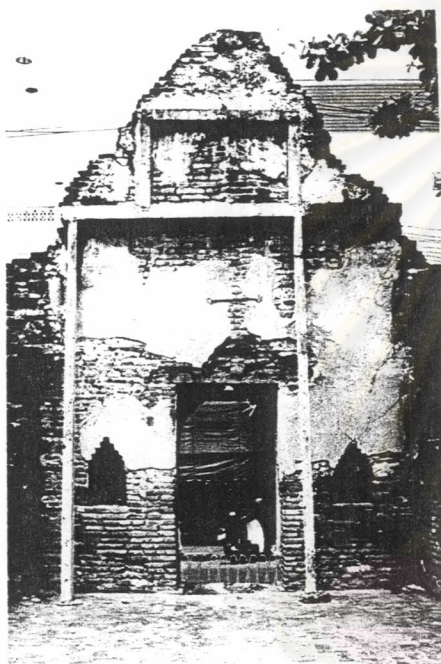

ภาพที่ 5.13 ชும்โค้งครึ่งวงกลม พระวิหารหน้าพระปรางค์สามยอด

ภาพที่ 5.14 ชும்โค้งครึ่งวงกลม พระวิหารในวัดมหาธาตุจังหวัดลพบุรี

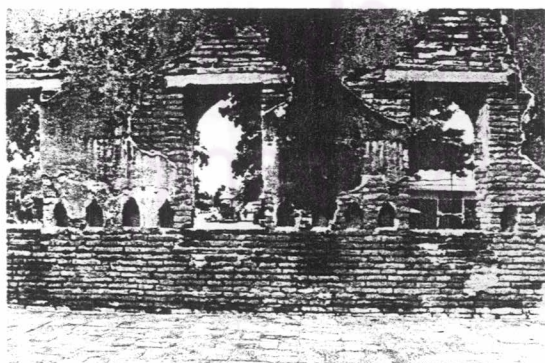
ส่วนเรือนของพระวิหารและพระอุโบสถในสมัยนี้นอกจากจะมีการประดับตัวเรือนด้วยเสาคิ่งหรือเสาย่อเก็จ สำหรับทุกอาคาร ในระหว่างเสาคิ่งนี้บางอาคารจะเปิดช่องหน้าต่างซุ้มโค้งทรงพนมทุกช่วงเสา เช่น พระวิหารวัดตองปุฯ แต่โดยมากมักจะไม่เจาะทุกช่วงเสาเนื่องจากผนังภายในมีการเจาะซุ้มโค้งทรงพนมเช่นกันแต่ไม่ทะลุ สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดเล็ก ส่วนปลายสุดของเสาคิ่งประดับผนังภายนอกนั้น จะมีการใช้บัวปลายเสาเป็นแบบบัวจวงกล, บัวเวง, หรือบัวกลีบยาว ซึ่งเป็นที่นิยมใช้ในงานสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

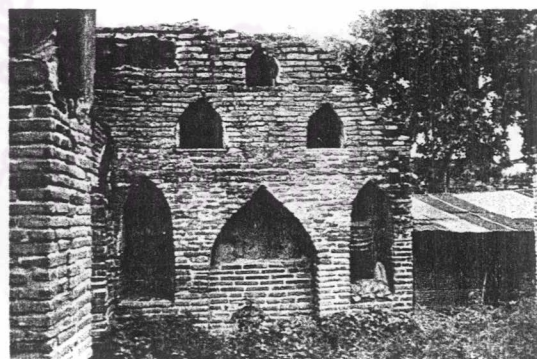
ภาพที่ 5.15 ซุ้มทรงพนมภายในพระวิหารหน้าองค์ปรางแขก

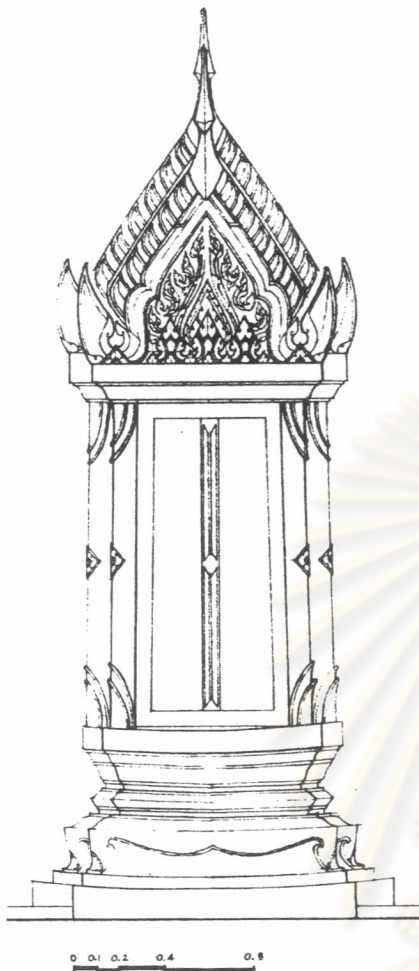
ภาพที่ 5.16 ซุ้มทรงพนมภายในบริเวณผนังด้านข้างของพระวิหารวัดเสาธงทอง ปัจจุบันมีการประดิษฐานพระพุทธรูป

ภาพที่ 5.17 ซุ้มทรงพนมขนาดเล็กภายในพระอุโบสถวัดบันไดหิน

ภาพที่ 5.18 ระเบียบการเจาะช่องทรงพนมหลายขนาดบริเวณผนังด้านสกัดของพระอุโบสถวัดปิ่น จังหวัดลพบุรี

นอกจากจะมีการทำชุ่มโค้งในแบบต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีชุ่มหน้าต่างแบบสถาปัตยกรรมไทยที่ปรากฏอยู่ร่วมกับพระอุโบสถและพระวิหารที่เป็นแบบไทย ได้แก่ ชุ่มหน้าต่างของพระอุโบสถวัดตองปุ ซึ่งมีการบูรณะปฏิสังขรณ์จนสมบูรณ์ในปัจจุบัน เป็นชุ่มแบบไทยประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ประจำรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์เช่นกัน สืบเนื่องจากส่วนหางหงส์ และการประดับด้วยกระจังซึ่งนิยมกันมากในสมัยนั้น

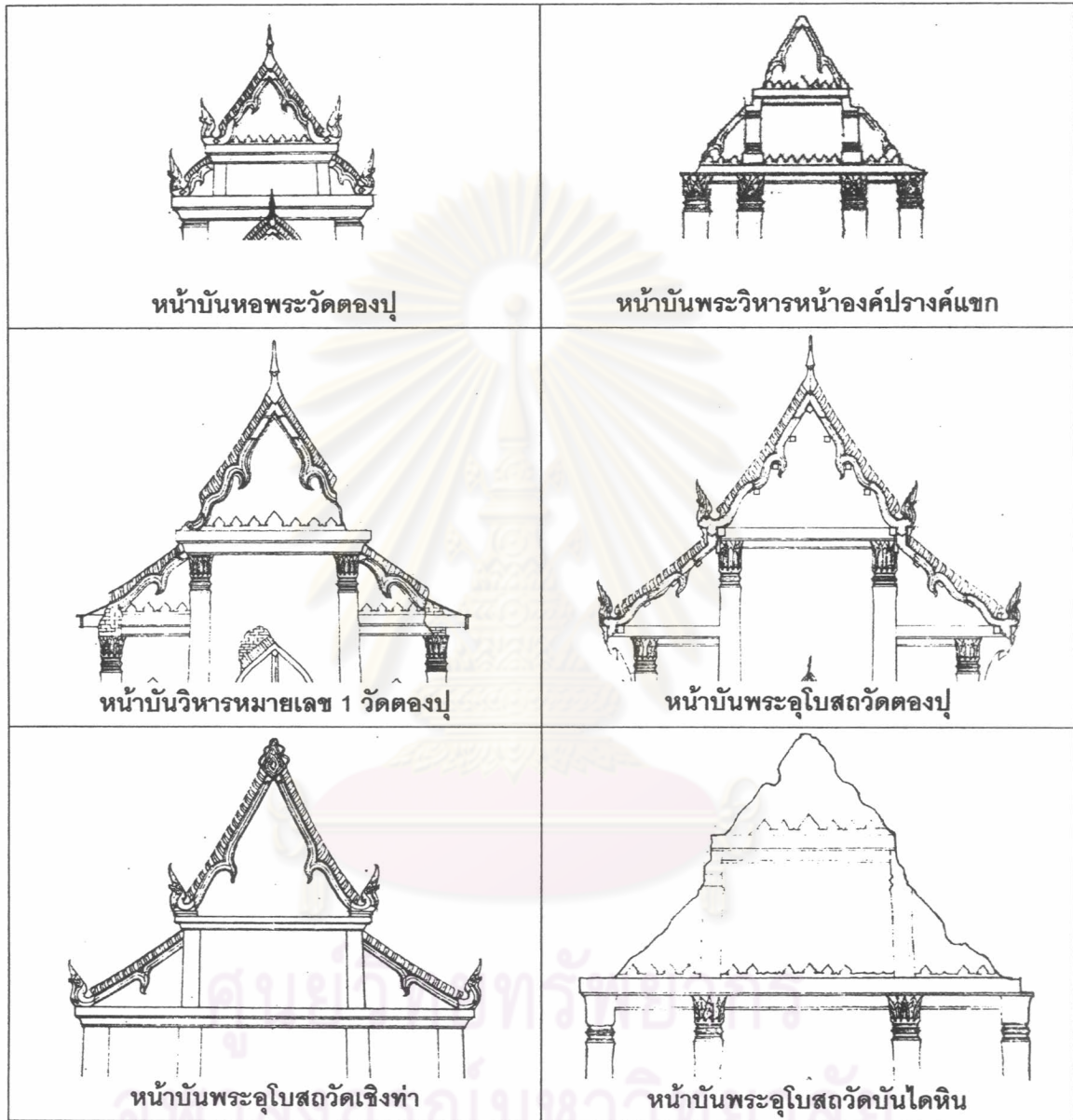
ภาพลายเส้นที่ 5.5 ชุ่มหน้าต่างแบบสถาปัตยกรรมไทยที่พระอุโบสถวัดตองปุ

5.2.3 วิเคราะห์ส่วนยอดหรือส่วนหลังคาของอาคาร

ผนังด้านสกัดของอาคารพระวิหารและพระอุโบสถในสมัยสมเด็จพระนารายณ์นี้ยังมีลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่ง คือการประดับผนังด้านสกัดในระดับช่อเอกรและช่อโทด้วยแนวหน้ากระดาน, เส้นลวด, บัวหงาย, และเส้นลวด หน้ากระดานบนบริเวณหน้าบันจะประดับด้วยกระจังปูนปั้นขนาดใหญ่ซึ่งคาดว่านิยมทำกันมากในสมัยสมเด็จพระนารายณ์⁴³ ดังปรากฏที่หน้าบันพระวิหารวัดตองปุ, อุโบสถวัดบันไดหินฯ เหมือนกับที่ใช้บริเวณหน้าบันของชุ่มประตูหน้าต่าง ซึ่งในปัจจุบันยังมีหลักฐานที่สมบูรณ์ของผนังด้านสกัดของอาคารที่สร้างขึ้นในสมัยนี้ คือหอพระซึ่งสร้างในแนวเดียวกับหอระฆังในบริเวณวัดตองปุ สามารถทำให้สันนิษฐานลักษณะผนังด้านสกัดของ

⁴³ ศิลปากร, กรม. คู่มืออนุรักษ์การเรื่อง "แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช". (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2521.) หน้า 44.

พระวิหารหรือพระอุโบสถที่มีขนาดใหญ่กว่าได้ โดยที่ลวดลายบริเวณเครื่องลายองจะเป็นการปั้นปูนเลียนแบบเครื่องลายองไม้ ในเรื่องของโครงสร้างหลังคาอาคารจะกล่าวถึงต่อไป

ตารางที่ 5.7 แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนและองค์ประกอบของส่วนบนด้านสกัดของอาคารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

ส่วนยอดหรือส่วนหลังคาสำหรับอาคารพระวิหารและพระอุโบสถในสมัยสมเด็จพระนารายณ์จะเป็นหลังคาแบบมี 2 ตับและไม่มีชั้นลดของหลังคา ที่เป็นลักษณะพิเศษคือผนังด้านสกัดจะมีการก่อผนังขึ้นไปเพื่อรับอกไก่รวมถึงรับแปและถ่ายแรงจากโครงสร้างหลังคาลงสู่ผนังด้านหน้าและด้านข้าง จากตารางแสดงสัดส่วนของหน้าบันอาคารจะเห็นว่าการใช้บัวหงายและหน้ากระดานจะมีสองลักษณะ คือลักษณะแรกจะเป็นการใช้หน้ากระดานรัดรอบอาคารทั้งบริเวณผนังด้านสกัดและผนังด้านข้างซึ่งเป็นรูปแบบโดยทั่วไปของอาคารทรงตึก ลักษณะที่สองหน้ากระดาน

จะถูกแบ่งด้วยเสาอิงหรือเสาย่อเก็บบริเวณผนังด้านสกัดทั้งสองด้าน ดังเช่นที่พระอุโบสถและพระวิหารหมายเลข 1 วัดตองปุ บริเวณหน้าบันในบางแห่งมีการเจาะเป็นช่องแบบโค้งทรงพนมเช่นหน้าบันพระวิหารวัดปิ่น เป็นต้น

หลังคาที่ยังมีหลักฐานอยู่โดยการบูรณะปฏิสังขรณ์ของกรมศิลปากร ได้แก่ หลังคาพระวิหารวัดเสาธงทอง เป็นหลังคาสองชั้นลด ชั้นบนมีหลังคา 3 ตับ (ซ้อน) ทุกชั้นประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์แบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีโดยทั่วไป ชั้นลดล่างลดเหลือเพียง 2 ตับ (ซ้อน) ส่วนหลังคาพระอุโบสถวัดตองปุจะไม่มีชั้นลด หลังคามี 2 ตับ(ซ้อน)และหลังคาเป็นแบบตกท้องสำเภาก็สัมพันธ์กับฐานที่ตกท้องสำเภาก็เช่นเดียวกัน

ภาพที่ 5.19 ผนังด้านสกัดพระวิหารหมายเลข 1 วัดตองปุ

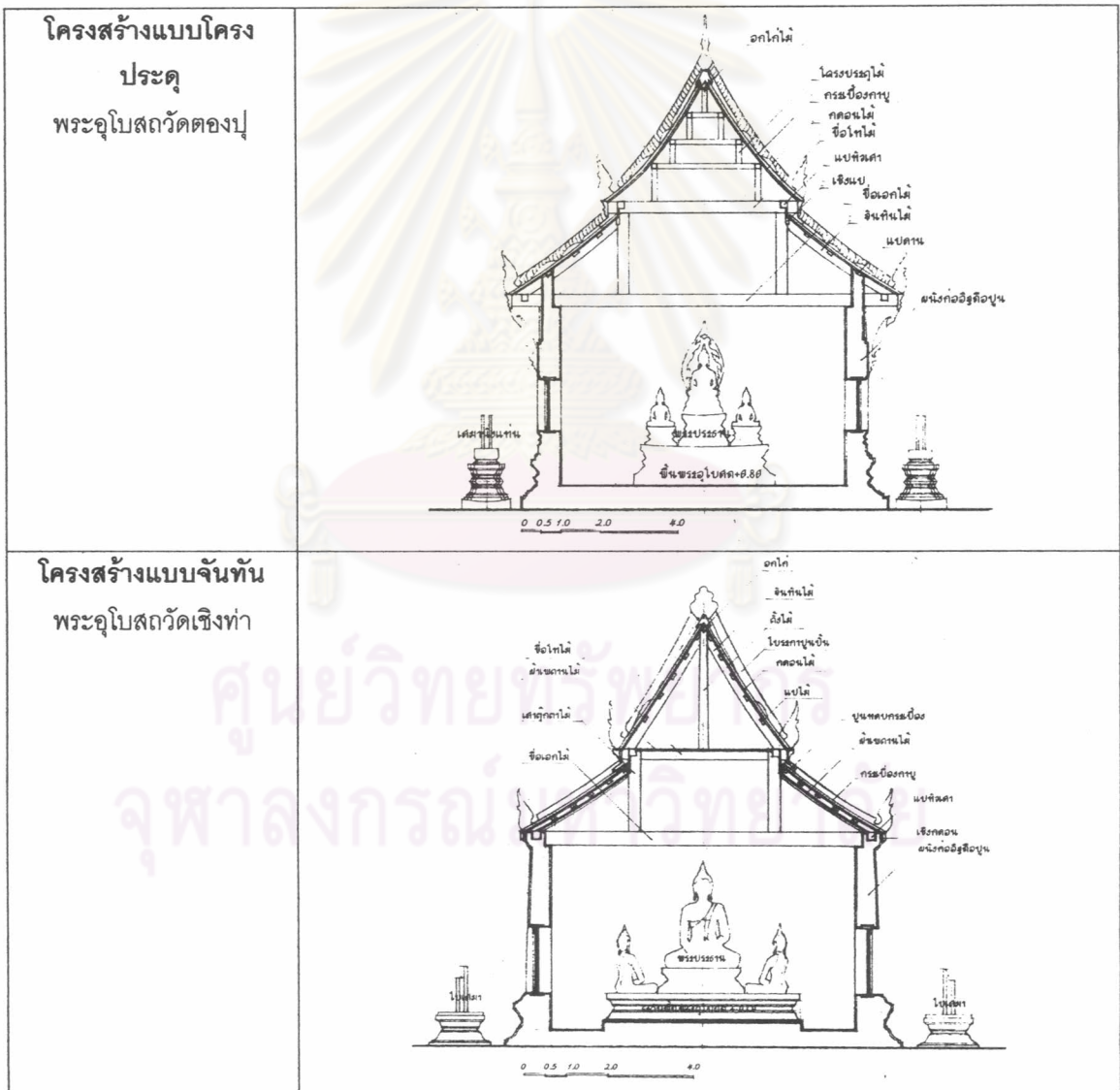
ภาพที่ 5.20 ผนังด้านสกัดพระวิหารหน้าองค์ปราศรัย

5.3 วิเคราะห์โครงสร้างอาคาร

โครงสร้างของอาคารพระวิหารและพระอุโบสถในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ในส่วนฐานและตัวเรือนจะเป็นการก่ออิฐในลักษณะผนังรับน้ำหนัก(Wall Bearing) และถ่ายแรงลงพื้นดิน ผนังด้านสกัดจะก่อขึ้นไปสูงเพื่อทำการรับอกไก่และโครงสร้างหลังคา มีการฉาบปูนที่ผนังทุกส่วน

ส่วนโครงสร้างหลังคาจะเป็นหลังคาโครงสร้างไม้ โดยที่อาคารพระวิหารหรือพระอุโบสถที่มีช่วงกว้าง จะมีการใช้เสาร่วมในเพื่อลดระยะการพาดช่วง ได้แก่ พระวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองลพบุรีส่วนพระวิหารวัดอินทราและพระวิหารวัดนครโกษานันเป็นแบบอย่างอาคารที่มีเสาร่วมในซึ่งก่อสร้างมาก่อนหน้าสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ส่วนพระวิหารหรือพระอุโบสถที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์จะไม่มีการใช้เสาร่วมใน แต่จะเพิ่มขนาดหน้าตัดของช่อเอกแทน โดยช่อเอกจะมีหน้าตัดรับน้ำหนักของเสาดูกตาที่รับน้ำหนักมาจากช่อโทอีกทีหนึ่ง ทำให้ช่อเอกของอาคารมีขนาด

ใหญ่ เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างจากแบบหลังคาโครงประดู่ที่มีใช้กันมาก่อนหน้านี้ในสมัยสุโขทัย มาถึงสมัยอยุธยาตอนต้นเรื่อยมาจนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งโครงประดู่จะสามารถกำหนดลักษณะความแอ่นโค้งของหลังคาอาคารแบบไทยได้ แต่ลักษณะอาคารทรงตึกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์นั้น ในส่วนของหลังคาจะมีความแอ่นโค้งไม่มากหรืออาจจะเป็นเส้นตรง ดังนั้นโครงสร้างหลังคาอาคารจะมีการใช้ตั้งขึ้นไปปรับจันทันแทนที่การใช้โครงประดู่แบบที่เคยมีมา⁴⁴ การใช้โครงประดู่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ก็ยังคงปรากฏอยู่กับอาคารที่มีหลังคาเป็นแบบไทย เช่นพระอุโบสถและพระวิหารวัดทองป]

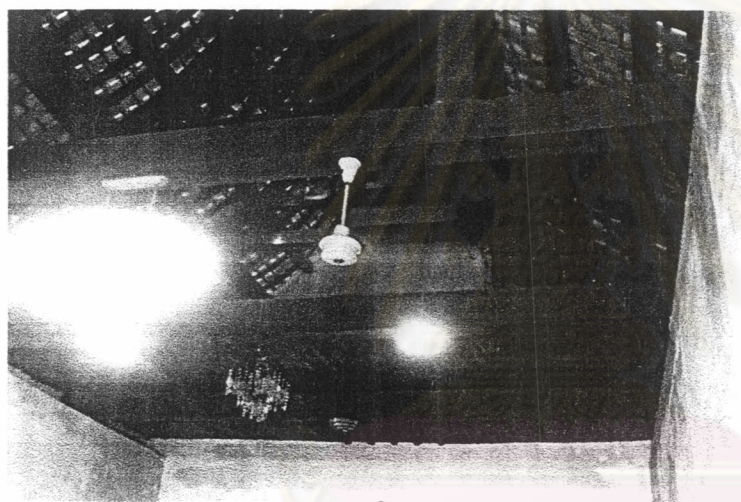

ตารางที่ 5.8 แสดงการเปรียบเทียบโครงสร้างหลังคาแบบโครงประดู่และแบบจันทันของอาคารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

⁴⁴ บัญชา ชุ่มเกษร. วารสารสาธิตศาสตร์ ฉบับที่ 6 ปี 2546. (กรุงเทพมหานคร, 2546.) หน้า 194.

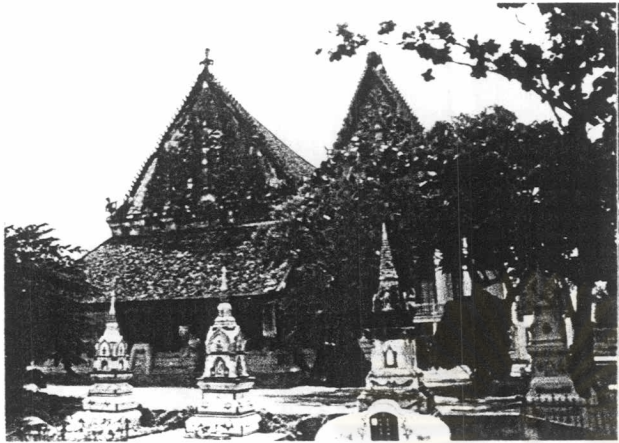
ภาพที่ 5.21 การปิดผ้าเพดานเหนือ
ช่อโทที่พระวิหารวัดเสาชิงช้า

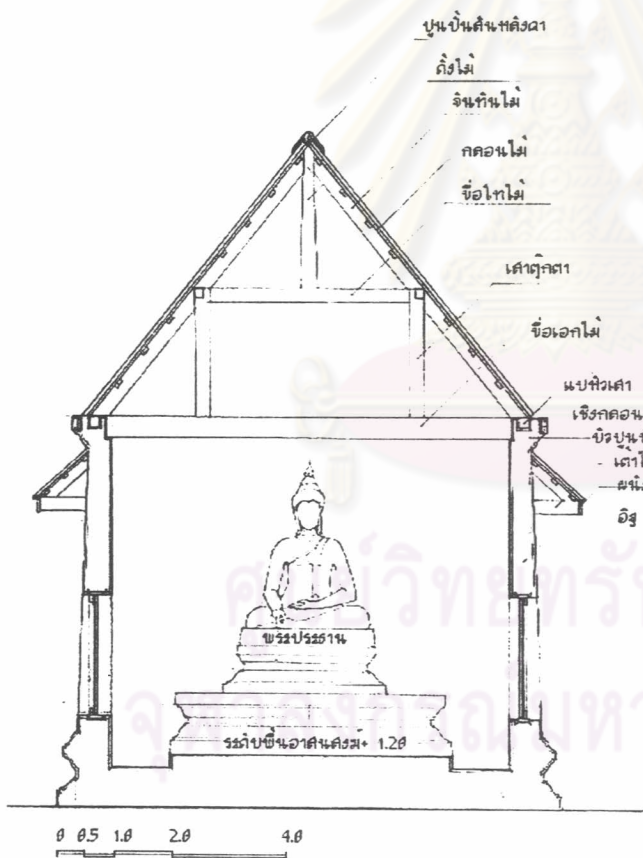
ภาพที่ 5.22 การเปิดผ้าเพดานแสดง
โครงประดับด้านบน หลังคาอาคารแบบ
ไทย พระอุโบสถวัดทองปูลู

จากตารางที่ 5.8 จะเห็นความแตกต่างอีกลักษณะหนึ่งของโครงสร้างอาคาร คือการปิดผ้าเพดาน อาคารที่เป็นลักษณะแบบไทยอาจมีการเปิดผ้าเพดานเพื่อแสดงโครงสร้างรวมถึงการเปิดที่ว่างภายในอาคารให้มีลักษณะโปร่งโล่ง ส่วนอาคารทรงตึกจะมีการปิดผ้าเพดานบริเวณเหนือช่อโทตั้งตัวอย่าง หรืออีกแบบหนึ่งจะเป็นการปิดผ้าเพดานบริเวณเหนือช่อเอก จะไม่มีการเปิดโครงสร้างหลังคา อาจเนื่องมาจากเพื่อความสอดคล้องกันของรูปร่างภายนอกอาคารที่มีลักษณะที่บดบังกับที่ว่างภายในที่เป็นกลุ่มก้อน⁴⁵

⁴⁵ จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ. วารสารหน้าจั่ว ปีที่ 1 ฉบับวันที่ 1 ม. ค. 2547. (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2547.)

ภาพที่ 5.23 ด้านหน้าพระอุโบสถวัดพนม จังหวัดอ่างทอง

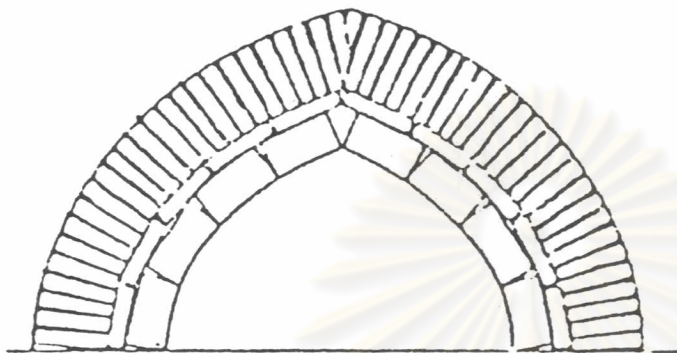
ลักษณะโครงสร้างอีกแบบหนึ่งของอาคารทรงตึกคือโครงสร้างแบบหลังคาตบเดียว โครงสร้างชนิดนี้จะเป็นการใช้ลักษณะจันทันพาดยาวจากตั่งลงมาสู่ซื่อเอก โดยไม่มีการแบ่งตบหลังคา จากการศึกษาค้นคว้าจะพบอาคารลักษณะนี้นอกเขตเมืองลพบุรี ตัวอย่างอาคารประเภทนี้ได้แก่ พระอุโบสถหลังเก่าวัดหลวง จังหวัดอ่างทอง อาคารทรงตึกในลักษณะนี้ พบว่ามีการพัฒนาหันต่อมาในสมัยหลังจากสมเด็จพระนารายณ์ ดังจะกล่าวต่อไปในเรื่องของการพัฒนาการออกแบบรูปทรงอาคารทรงตึก

ภาพลายเส้นที่ 5.6 แบบรังวัดรูปตัดแสดงโครงสร้างหลังคาอาคารทรงตึก แบบหลังคาตบเดียว มีกันสาดรอบอาคาร พระอุโบสถหลังเก่าวัดหลวง จังหวัดอ่างทอง

วัสดุผนังหลังคาจากหลักฐานที่ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์แล้ว ยังมีให้เห็นอยู่ 2 แห่งคือพระวิหารวัดเสาชิงช้าและพระอุโบสถวัดตองปุ ทั้ง 2 แห่งมุงด้วยกระเบื้องดินเผาจากบักล้วยหรือกระเบื้องกาบูนซึ่งมีเข้ามาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นจากประเทศจีน ปลายสุดของกระเบื้องบริเวณสะพานหนุมมีการปิดลอนกระเบื้องด้วยกระเบื้องดินเผาเป็นรูปเทพพนมทั้งสองแห่ง

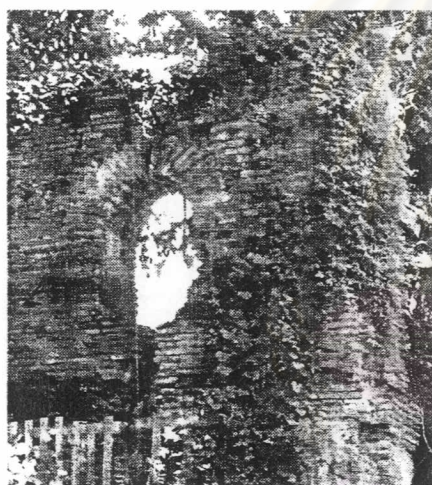

ในส่วนของการก่ออิฐแบบซุ้มทรงพนมที่ศึกษาพบจากอาคารพระวิหารและพระอุโบสถในเขตจังหวัดลพบุรีนั้นจะมีการก่ออิฐด้วยกันสองแบบคือ การก่ออิฐแบบถ่ายแรงด้านข้างหรือด้านแบนของอิฐหรือ Saracenic Arch และการก่ออิฐโค้งแบบวางอิฐเหลื่อมกันหรือ Corbelled Arch

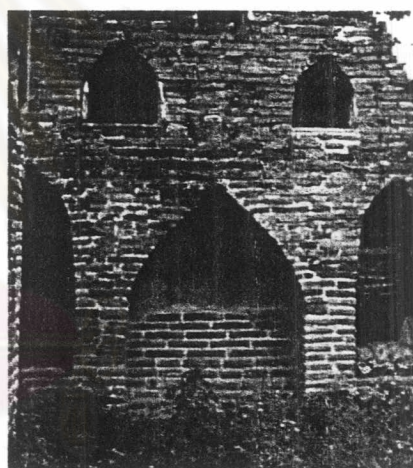

ภาพที่ 5.24 การก่ออิฐโค้งแบบ saracenic arch

ที่มาของภาพ: ตรึงใจ บูรณสมภพ และคณะ. การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทย ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร.) หน้า 57.

ภาพที่ 5.25 การก่อซุ้มโค้ง saracenic ที่วิหารร้างข้างวัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี

ภาพที่ 5.26 การก่อโค้งแบบซ้อนเหลื่อมพระอุโบสถวัดปิ่น

5.4 วิเคราะห์ส่วนประดับตกแต่งอาคาร

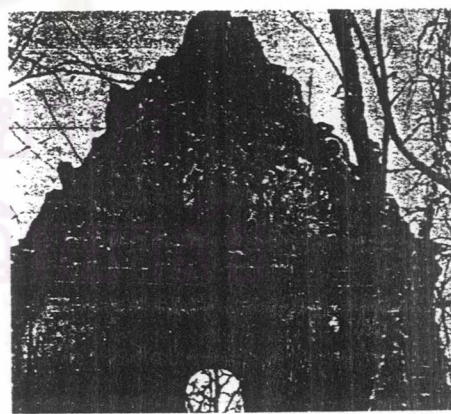
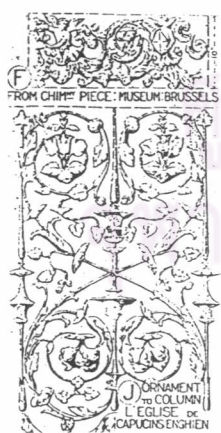
เนื่องจากพระวิหารและพระอุโบสถที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ในเขตจังหวัดลพบุรี โดยมากเป็นอาคารโบราณสถานของกรมศิลปากร ไม่มีการใช้งานในปัจจุบันหรือพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ จากหลักฐานยังมีบางส่วนที่สามารถทำการศึกษารวบรวมหรือเปรียบเทียบกับศิลปะที่เกิดขึ้นในสมัยเดียวกัน และทำการสันนิษฐานลักษณะการประดับตกแต่งอาคาร ดังต่อไปนี้

ประติมากรรมปูนปั้นประดับหน้าบัน

ลวดลายปูนปั้นประดับหน้าบันพระอุโบสถและพระวิหารที่ปรากฏอยู่ในเขตเมืองลพบุรีในปัจจุบัน มีหลักฐานให้เห็นอยู่น้อยมาก ฉะนั้นการศึกษาลวดลายปูนปั้นประดับหน้าบันที่เกิดขึ้นใน

สมัยนี้อาจทำได้โดยการเปรียบเทียบรูปแบบศิลปะกับสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในยุคสมัยเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน ที่ตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่จังหวัดลพบุรี

ลวดลายปูนปั้นประดับหน้าบันพระวิหารหรือพระอุโบสถในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือมีการผสมผสานลวดลายแบบไทยกับลายแบบตะวันตก แต่หลักฐานที่เหลืออยู่ของการประดับลายหน้าบันแบบผสมนี้ในเขตเมืองลพบุรีนั้นมีอยู่น้อยได้แก่ หน้าบันด้านทิศตะวันออกของพระอุโบสถวัดพรหมมาศเป็นลวดลายดอกไม้ก้านชดประดับด้วยจานกระเบื้อง สามารถพิจารณาเปรียบเทียบกับหน้าบันพระอุโบสถหรือพระวิหารที่มีที่ตั้งอยู่นอกเขตเมืองลพบุรี ที่มีรูปทรงแบบอาคารทรงตึกเหมือนกัน จะพบว่าการประดับลวดลายปูนปั้นบริเวณหน้าบันของอาคารทรงตึกนั้นจะมีด้วยกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ แบบแรกเป็นปูนปั้นประดับหน้าบันเป็นลายก้านชดแบบฝรั่ง ประดับด้วยชามเคลือบอันมีลวดลายที่เปลี่ยนแปลงไปจากแบบแผน ลายบางแห่งเป็นใบไม้ยาวๆ เลียนแบบมาจากโบะแควนต์สในสมัยโบราณ⁴⁶ รูปเทพนมตรงบริเวณกลางหน้าบันแบบไทย มีการแต่งกายแบบทหารฝรั่ง ลวดลายในลักษณะนี้เปรียบเทียบกับหน้าบันอาคารทรงตึกที่วัดตะเว็ด อันมีประวัติว่าสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ นอกจากนี้ยังพบลวดลายปูนปั้นประดับหน้าบันแบบผสม ได้แก่ หน้าบันพระอุโบสถวัดกลางวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นลวดลายปูนปั้นกระหนกเครือเถาแบบฝรั่งเต็มตลอดทั้งหน้าบัน บริเวณกลางของกระหนกก้านชดประดับด้วยกระเบื้องถ้วยชามซึ่งนิยมทำกันในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์⁴⁷ เช่นเดียวกับหน้าบันพระอุโบสถวัดยาง สามแยกไฟฉาย จังหวัดธนบุรี และวัดหลวง อำเภอวิเศษไชยชาญ จังหวัดอ่างทอง

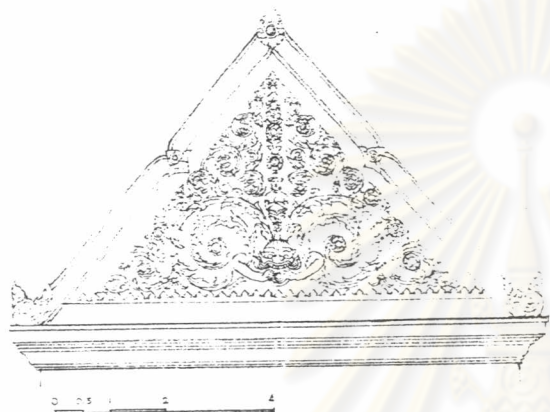

ภาพที่ 5.27 เปรียบเทียบลวดลายหน้าบันอาคารทรงตึกที่วัดตะเว็ด พระนครศรีอยุธยา กับลวดลายก้านชดแบบตะวันตก

⁴⁶ น. ณ ปากน้ำ. ศิลปะแห่งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. 2543.) หน้า 40.

⁴⁷ น. ณ ปากน้ำ. ศิลปะแห่งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. 2543.) หน้า 77.

หน้าบันพระอุโบสถวัดหลวง อำเภอวิเศษไชยชาญ จังหวัดอ่างทอง เป็นงานปูนปั้นกระหนก ก้านชดแบบฝรั่งประดับด้วยชามกระเบื้องบริเวณกลางของก้านชด กลางหน้าบันเป็นลายเทพนม สวมชฎายอดแหลมแบบไทยล่างสุดเป็นหน้ายักษ์หรือน้ำราหู หน้าบันเป็นแบบไม่มีชไรระนำจั่ว กรอบหน้าบัน ได้แก่ ช่อฟ้า, รวยระกา, ใบระกา และหางหงส์ เป็นปูนปั้นติดกับหน้าบัน ช่อฟ้า เปลี่ยนจากแบบไทยเป็นรูปเทพนม

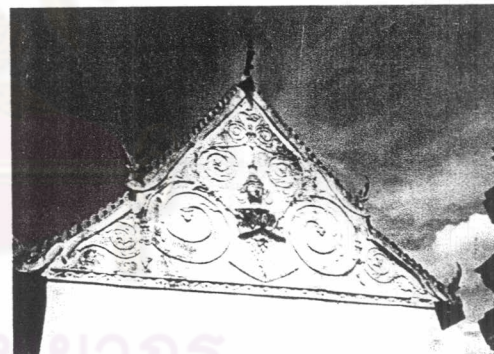
ภาพลายเส้นที่ 5.7 หน้าบันวัดยางสุทธาราม
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

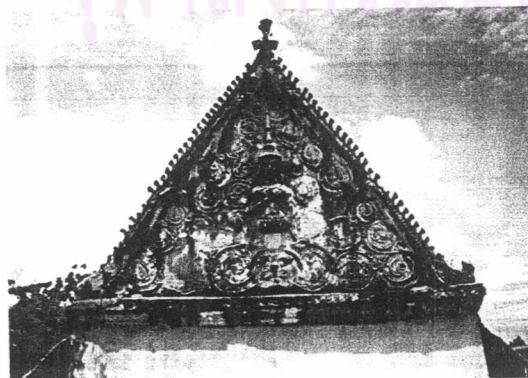
ลายเส้นที่ 5.8 หน้าบันวัดครุฑาราม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5.28 หน้าบันพระอุโบสถวัดยางสุทธาราม
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

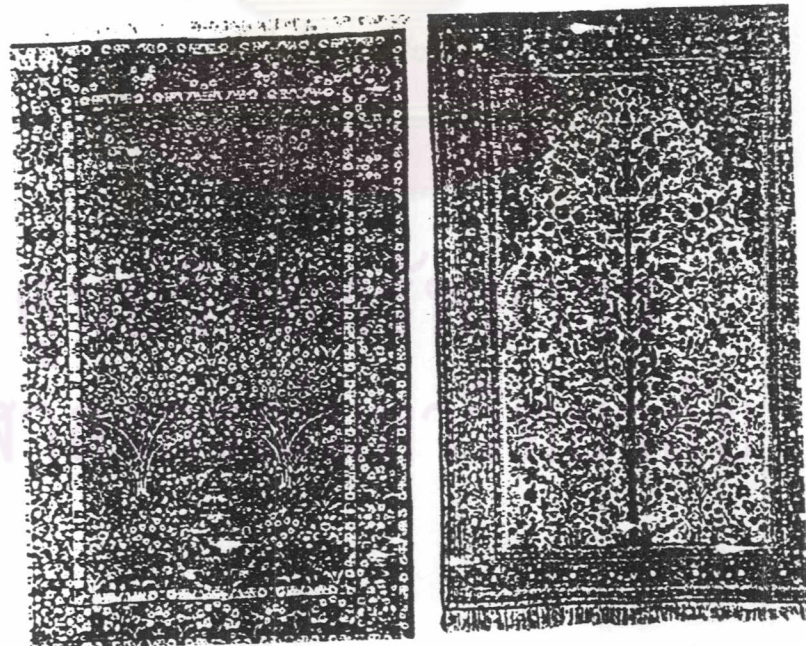
ภาพที่ 5.29 หน้าบันพระอุโบสถวัดครุฑาราม
พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5.30 หน้าบันพระอุโบสถหลังเก่าวัดหลวง
จังหวัดอ่างทอง

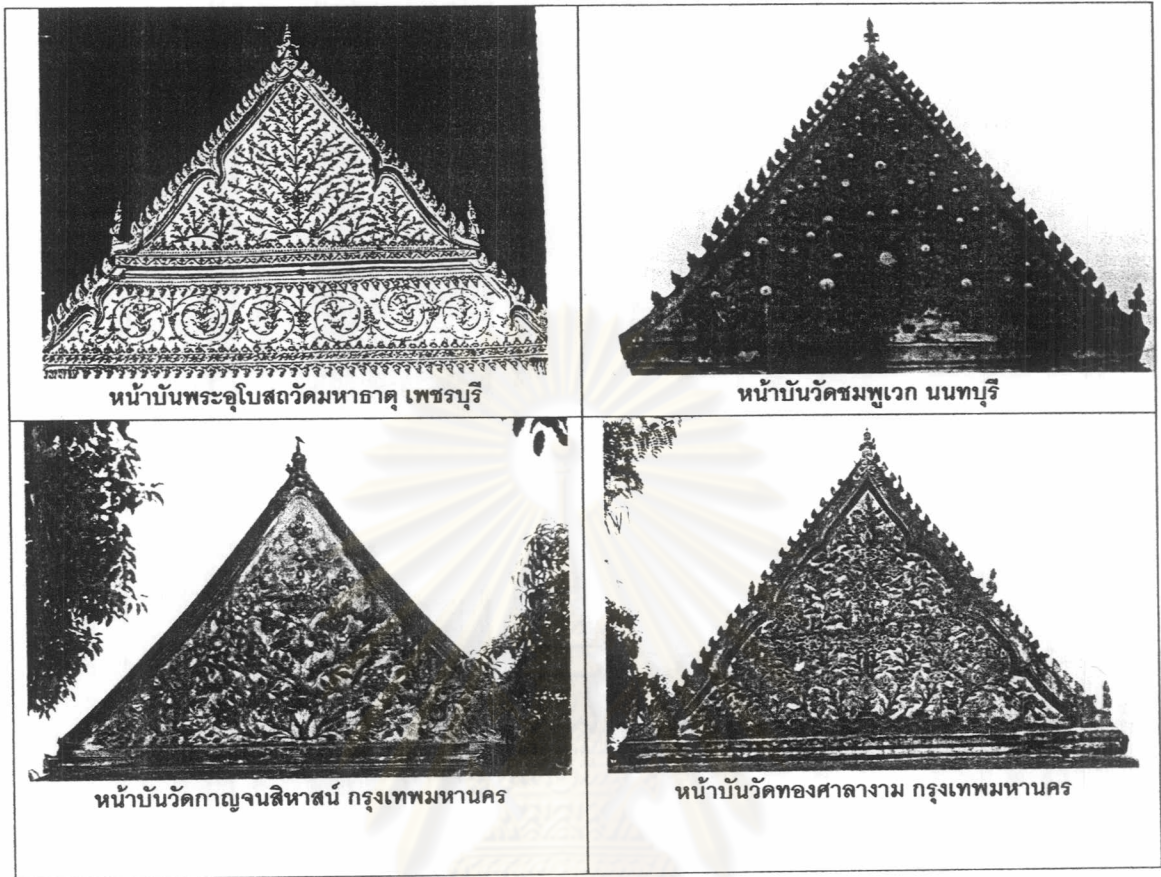
นอกจากลวดลายปูนปั้นประดับหน้าบันลายเทพพนมและลายก้านขดแบบตะวันตกแล้ว อาคารทรงตึกในสมัยหลังจากสมเด็จพระนารายณ์ยังมีการทำลวดลาย ปูนปั้นเป็นรูปต้นไม้และประดับตกแต่งดอกไม้ด้วยถ้วยชามกระเบื้อง ภายในรูปต้นไม้ยังประกอบไปด้วยโชดหินและสัตว์ต่างๆ โดยที่ลวดลายดังกล่าว เป็นศิลปะที่นิยมใช้กันในอินเดีย, เปอร์เซีย, จีน รวมไปถึงยุโรป โดยต้นไม้นี้จะจัดวางลำต้นอยู่บริเวณกึ่งกลางของหน้าบัน มีความสูงไปจนถึงยอดของหน้าบันระหว่างนั้นจะแตกกิ่งก้านออกไปทางซ้ายและขวาเท่าๆ กัน บริเวณกิ่งก้านของต้นไม้จะมีการประดับดอกไม้และดอกไม้ที่ตกแต่งด้วยถ้วยชามกระเบื้อง

ลักษณะการทำลวดลายรูปต้นไม้มีความหมายในทางศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม หมายถึง “ต้นไม้แห่งชีวิต” หรือ TREE OF LIFE เป็นการเชื่อมโยงติดต่อกันระหว่างโลกทั้งสาม คือ โลกมนุษย์, สวรรค์ และใต้พิภพ โดยมีความเชื่อว่าต้นไม้นี้เป็นแกนกลางหรือเป็นศูนย์กลางของจักรวาล⁴⁸ ช่างไทยจึงได้รับเอารูปแบบสัญลักษณ์ทางศิลปะเข้ามาใช้กับอาคารทรงตึก หลักฐานที่พบการทำลวดลายต้นไม้กับอาคารทรงตึกในเขตเมืองลพบุรีมีเพียงบางส่วนของดอกไม้หรือจานชามกระเบื้อง บริเวณหน้าบันพระอุโบสถวัดพรหมมาศและพระวิหารวัดตองปุ ฉะนั้นตัวอย่างที่นำมาศึกษาจะเป็นอาคารที่อยู่นอกเขตเมืองลพบุรีและได้รับการก่อสร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์หรือในสมัยหลังจากนั้น

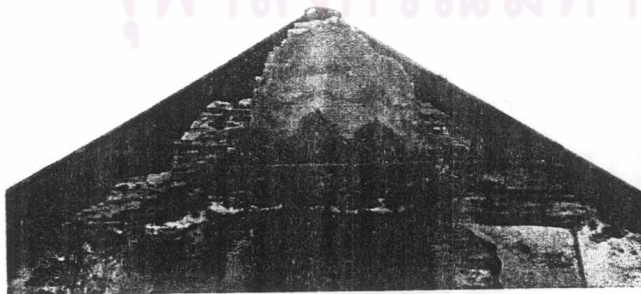
ภาพที่ 5.31 ลวดลายต้นไม้แห่งชีวิต เป็นที่นิยมใช้กันบนผนังพระมของชาวเปอร์เซีย ที่มาของรูป: จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ. วารสารหน้าจั่ว ปีที่ 1 ฉบับวันที่ 1 ม.ค. 2547. (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2547.) หน้า 93.

⁴⁸ จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ. วารสารหน้าจั่ว ปีที่ 1 ฉบับวันที่ 1 ม.ค. 2547. (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2547.)

ตารางที่ 5.9 เปรียบเทียบการใช้ลวดลายปูนปั้นรูปต้นไม้ กับอาคารทรงตึกในบริเวณอื่นๆ นอกเหนือจากเขตเมืองลพบุรี

กระจังปูนปั้นและบัวปลายเส้า นอกจากลวดลายหน้าบันที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีลักษณะการใช้กระจังปูนในบริเวณหน้ากระดานฐานพระ เป็นรูปแบบที่พบเฉพาะพระอุโบสถและพระวิหาร ในเขตจังหวัดลพบุรีปรากฏอยู่บริเวณผนังด้านสกัดของอาคาร คือกระจังปูนปั้นประดับหน้ากระดานฐานพระบริเวณหน้าบันและบัวกลีบยาวปูนปั้นประดับปลายเส้า ซึ่งยังสามารถทำการศึกษาได้จากอาคารหลายแห่งในปัจจุบัน

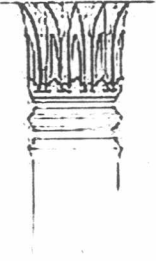

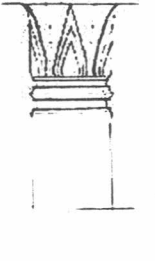
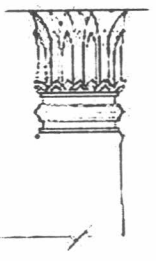
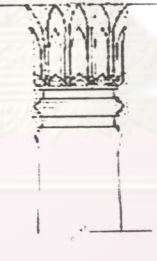
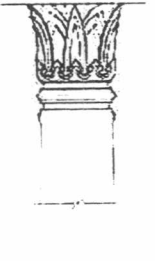
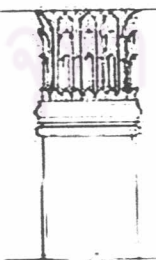
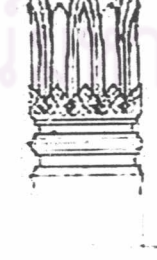
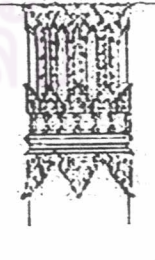

ภาพที่ 5.32 กระจังปูนปั้นบนหน้ากระดานฐานพระ พระวิหารวัดตองปุ

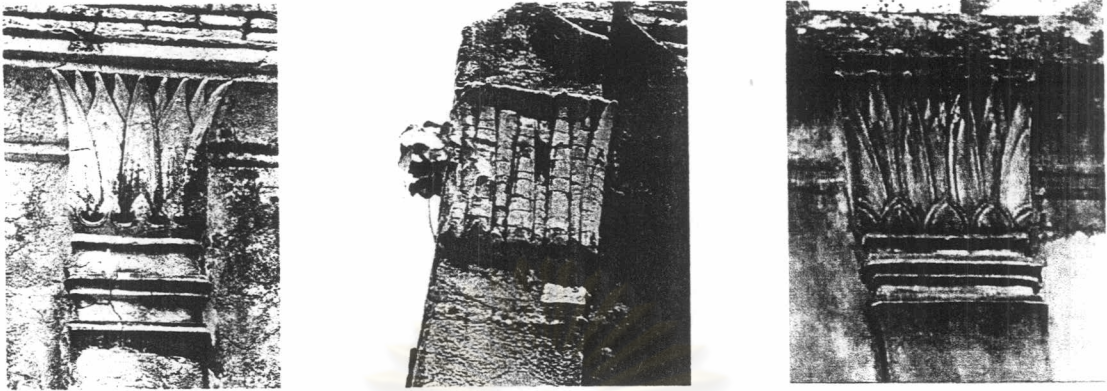

ภาพที่ 5.33 แนวของกระจังปูนปั้น หน้าบันพระวิหารหน้าองค์ปราสาทค์แขก

ส่วนบัวปลายเสาที่พบกับอาคารพระอุโบสถและพระวิหารในเขตเมืองลพบุรี เป็นบัวกลีบยาว ซึ่งเป็นบัวปูนปั้นที่มีลักษณะเฉพาะในพื้นที่ ซึ่งอาจเกิดจากอิทธิพลของศิลปะจากชาวต่างชาติ อันเป็นต้นแบบบัวกลีบยาวในยุคแรกเริ่ม จนภายหลังมีการพัฒนารูปแบบบัวให้มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น เป็นบัวจกกลหรือบัววงในสมัยอยุธยาตอนปลายมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

 <p>บัวปลายเสาพระวิหารวัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี</p>	 <p>บัวปลายเสาพระวิหารวัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี</p>	 <p>บัวปลายเสาพระวิหารหน้าองค์ปราสาท แขก</p>
 <p>บัวปลายเสาพระอุโบสถวัดตองปุ</p>	 <p>บัวปลายเสาพระวิหารวัดตองปุ</p>	 <p>บัวปลายเสาพระอุโบสถวัดบันไดหิน</p>
 <p>บัวปลายเสาพระอุโบสถวัดเชิงท่า</p>	 <p>บัวปลายเสาพระวิหารวัดเสาธงทอง</p>	 <p>บัวปลายเสาพระวิหารวัดโพธิ์งาม</p>

ตารางที่ 5.10 เปรียบเทียบลักษณะต่างๆ ของบัวปลายเสาปูนปั้นของอาคารในเขตเมืองลพบุรี

ภาพที่ 5.34-35-36 บั้วปลายเสาพระอุโบสถวัดบันไดหินและพระวิหารอีก 2 หลังในวัดมหาธาตุจังหวัดลพบุรี

ประติมากรรมพระพุทธรูป แนวทางที่สามารถทำการศึกษารูปแบบประติมากรรมอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งมีเหตุผลเพียงพอที่จะสามารถกำหนดอายุของงานประติมากรรมได้อาจจะใกล้เคียงความจริง คือเมื่อสามารถกำหนดอายุและรูปแบบที่ชัดเจนของสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ งานประติมากรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นควบคู่กับสถาปัตยกรรมก็อาจกำหนดได้ว่าเกิดขึ้นร่วมสมัยกัน ดังเช่น พระประธานและพระสาวกซึ่งประดิษฐานบนฐานชุกชีภายในพระอุโบสถควรจะสร้างขึ้นพร้อมกัน แต่อาจไม่ใช่กฎเกณฑ์ที่แน่นอนเสมอไป โดยสามารถนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาพิจารณาประกอบด้วยเสมอ งานประติมากรรมพระพุทธรูปในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่จะทำการศึกษาในบทนี้ ได้แก่

- ประติมากรรมพระพุทธรูปแบบไม่ทรงเครื่อง

พระพุทธรูปในสมัยสมเด็จพระนารายณ์แบบไม่ทรงเครื่องที่พบ ได้แก่ พระพุทธรูปในพระวิหารวัดตองปุ เป็นพระประธานศิลาทรายปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง ห่มเฉียง ชายสังฆาฎิยาวจรดพระนาภี ปลายหยักพระขนงโค้ง พระเนตรก้มมองต่ำ เม็ดพระศกเล็ก พระรัศมีเป็นเปลวสูงลักษณะดังกล่าวเปรียบเทียบกับพระพุทธรูปปางมารวิชัยลงรักปิดทองในพระอุโบสถวัดกลาง (วัดร้าง) อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี แสดงให้เห็นว่าฐานพระพุทธรูปเป็นฐานสิงห์ เหนือขึ้นไปเป็นบัวหงายกลีบยาวตกแต่งด้วยลวดลาย พระพุทธรูปดังกล่าวสอดคล้องกับภาพเขียนพระพุทธรูปสมณโคดม (Statues de Sommona Codom) ของเดอ ลาลูแบร์ ปรากฏในจดหมายเหตุลาลูแบร์ แสดงให้เห็นแบบพระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง

งานประติมากรรมหินทรายแบบต่างๆ จำนวนมากในลพบุรี มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ปรากฏร่องรอยของการลงรักปิดทองใหม่อีกครั้ง ที่เหลือให้เห็นสภาพที่สมบูรณ์นั้นแสดงให้เห็นศิลปแบบอยุธยาพุทธศตวรรษที่ 22 อาจจะเป็นไปได้ว่า หลักฐานการลงรักปิดทองประติมากรรมพระ

พุทธรูปในลพบุรีจำนวนมากนั้น ได้ทำขึ้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ขณะที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะปลอดสงครามและเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี⁴⁹

ภาพที่ 5.37 พระประธานในพระอุโบสถวัดกลาง(วัดร้าง) อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี ที่มา: ศิลปากร, กรม. คู่มือนิทรรศการเรื่อง"แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์".กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์. 2521. หน้า 74

พงศาวดารกล่าวถึงพระราชศรัทธาให้สถาปนา “พระพุทธรูปปฏิมาห้ามสมุทรพระองค์หนึ่งหุ้มทอง และทรงอาภรณ์ประดับด้วยแหวนอัญมณี” ซึ่งเป็นการยืนยันว่ามีประติมากรรมพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ

ลักษณะพระพุทธรูปทรงเครื่องในประเทศไทยได้ปรากฏมาก่อนแล้วในศิลปะแบบเขมร และศิลปะแบบสุโขทัย จนมาถึงสมัยอยุธยา ตัวอย่างพระพุทธรูปทรงเครื่องที่สวยงามในสมัยอยุธยาที่มีอยู่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ในพระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานสร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง (ปี พ.ศ. 2172 – พ.ศ. 2199) พระพุทธรูปทรงเครื่องที่ปรากฏในจดหมายเหตุลา ลูแบร์ ได้แก่ พระนั่ง เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย มีลักษณะตามหลักวิชาประวัติศาสตร์คือ ทรงมงกุฏ กรองศอ กุณฑล สายทับทรวง และพาหุรัด

⁴⁹ ศิลปากร, กรม. คู่มือนิทรรศการเรื่อง"แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช". (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2521.) หน้า 49.

Statues of Somoa Co=dom

p - 137 -

*A Brasse
Statue*

*A Brick statue in
Demirehifgilda*

ภาพที่ 5.38 ภาพเขียนพระพุทธรูป
สมณโคดม ในจดหมายเหตุลาลูแบร์
ที่มา: ศิลปากร, กรม. คู่มือ
นิทรรศการเรื่อง"แผ่นดินสมเด็จพระ
นารายณ์. กรุงเทพมหานคร :
อมรินทร์การพิมพ์. 2521. หน้า 75

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองมาจนถึงสมเด็จพระนารายณ์ฯ มีความนิยมในการสลักพระพุทธรูปด้วยศิลาทราย เนื่องจากในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงยกทัพไปปราบกัมพูชา จึงมีความนิยมในการใช้ศิลปะสลักพระพุทธรูปตามอย่างกัมพูชาอยู่พักหนึ่ง⁵⁰ ลักษณะพระพุทธรูปศิลาทรายในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองและสมเด็จพระนารายณ์ฯ คือ มักมีพระเนตรและพระโอษฐ์เป็นขอบสองชั้นหรือมีจะงอยนั้นก็มีพระมัสสุเล็กๆ อยู่เหนือพระโอษฐ์⁵¹

5.5 วิเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปทรงอาคาร

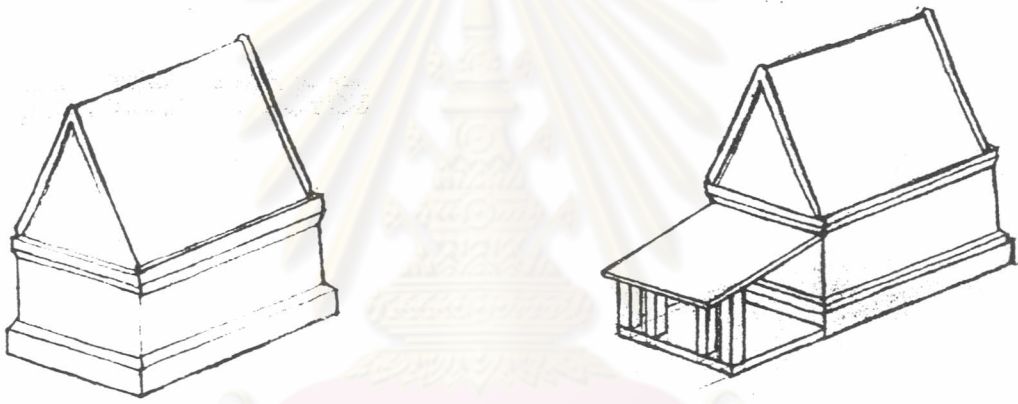
จากการที่ได้ทำการวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และพบว่ารูปแบบที่มีลักษณะร่วมกันคือเป็นอาคารทรงตึก อันเนื่องจากเหตุผลต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การก่อสร้างอาคารทรงตึกเป็นการรับเอาเทคโนโลยีการก่อสร้างอาคารรวมถึงศิลปกรรมแบบตะวันตก เข้ามาผสมผสานกับรูปแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะเมื่อนำรูปแบบนี้มาใช้กับพระอุโบสถและพระวิหาร แต่ด้วยลักษณะของอาคาร

⁵⁰ ศิลปากร, กรม. คู่มือนิทรรศการเรื่อง"แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช". (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2521.)หน้า 50.

⁵¹ ศ. มจ. สุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลปะในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯการพิมพ์, 2514.) หน้า 44.

ทรงตึกเอง คือไม่มีโครงหน้าจั่วรวมถึงหลังคาหันแดดกันฝนโดยรอบอาคาร เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศที่มีอากาศร้อนและมีฝนตกชุกเช่นบริเวณเขตประเทศไทย ทำให้เกิดปัญหาสำหรับผู้ใช้อาคารกับสภาพแวดล้อม ฉะนั้นในการที่จะทำการออกแบบอาคารประเภทนี้จำเป็นจะต้องปรับปรุงลักษณะของรูปทรงของอาคารในบางส่วน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาพระอุโบสถและพระวิหารแบบทรงตึก ที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยหลังจากที่สมเด็จพระนารายณ์ ที่ปรากฏอยู่ในเขตพระนครศรีอยุธยาและในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จะพบว่าได้มีการก่อสร้างอาคารแบบทรงตึกสืบเนื่องกันมา โดยมีการพัฒนารูปทรงอาคารเพื่อแก้ไขปัญหาสภาพภูมิอากาศโดยที่ยังรักษาลักษณะรวมของความเป็นอาคารทรงตึก⁵² การศึกษาอาคารในสมัยหลังนี้จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาการออกแบบอาคารต่างๆ ในการศึกษาโครงการครั้งนี้

ภาพลายเส้นที่ 5.9 การพัฒนารูปทรงของอาคารทรงตึกเป็นแบบมีหลังคาจันทับทางด้านหน้า

การพัฒนาอาคารทรงตึกแบบแรกจะเป็นแบบที่พบมากในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาจเป็นอาคารที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าเสือหรือหลังจากนั้น เนื่องจากในรัชสมัยของพระเจ้าเสือเริ่มมีชาวต่างชาติเข้ามารับราชการและทำการค้าขายในกรุงศรีอยุธยาเพิ่มมากขึ้น หลังจากได้ถูกลดอำนาจลงไปในรัชสมัยของพระเพทราชา อาคารที่พบจะเป็นอาคารทรงตึกทางโดยด้านหน้าของอาคารมีการทำเพิงหลังคาเอียงลาดไปทางด้านหน้าหรือที่เรียกว่าหลังคาแบบจันทับ มีเสารับโครงสร้างหลังคาทางด้านหน้าจำนวน 4 ต้น พระอุโบสถที่พบว่าเป็นอาคารลักษณะนี้ได้แก่ พระอุโบสถวัดตึก, พระอุโบสถวัดตูม, พระอุโบสถวัดคุุฑาราม และพระอุโบสถวัดธรรมาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

⁵² จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ. วารสารหน้าจั่ว ปีที่ 1 ฉบับวันที่ 1 ม. ค. 2547. (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2547.)

ภาพที่ 5.39 พระอุโบสถวัดตุ้ม พระนครศรีอยุธยา

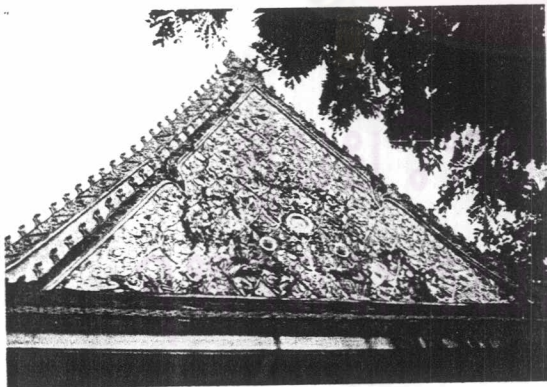
ภาพที่ 5.40 พระอุโบสถวัดครุฑาราม พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5.41 พระอุโบสถวัดตึก พระนครศรีอยุธยา

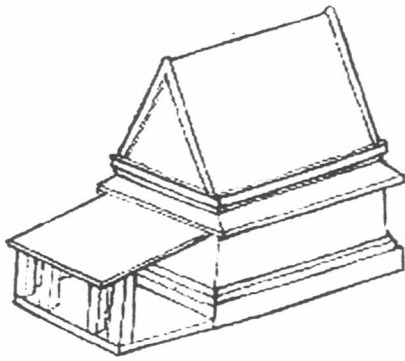

ภาพที่ 5.42 พระอุโบสถวัดธรรมาราม พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5.43 ลวดลายต้นไม้ปูนปั้นประดับจานชาม
กระเบื้อง บริเวณหน้าบันพระอุโบสถวัดธรรมาราม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากรูปแบบของพระอุโบสถทรงตึกแบบมีหลังคาจันทันบริเวณเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผังพื้นของพระอุโบสถจะเป็นแบบมีมุขหน้า ไม่มีเสาร่วมในอาคาร ส่วนมากทำช่องเปิดประตูและหน้าต่างจะเป็นแบบช่องเรียบ มีเพียงประตูพระอุโบสถวัดตึกเท่านั้นที่ยังคงรูปแบบซุ้มทรงพนมอยู่ การประดับลวดลายปูนปั้นมีทั้งลวดลายแบบเทพพนมกนกก้านชดและแบบต้นไม้อประดับจานชามกระเบื้อง กรอบคูหาหน้าบันเป็นปูนปั้นเลียนแบบเครื่องลายองไม้ แต่ในส่วนของใบระกาจะปั้นเป็นใบแต่ละใบจะไม่เชื่อมติดกันเหมือนแบบอย่างที่พบบริเวณจังหวัดลพบุรี

ภาพลายเส้นที่ 5.10 อาคารทรงตึกแบบมี
หลังคากันสาดรอบอาคารและมีจันทับ

การพัฒนาอาคารทรงตึกแบบที่สอง เป็นการ
พัฒนาจากอาคารทรงตึกแบบมีหลังคาจันทับทางด้านหน้า
อาคาร มาเป็นการทำหลังคากันสาดรอบอาคารบริเวณได้
บัวคอสอง ก่อนที่จะต่อหลังคาจันทับทางด้านหน้าอีกทีหนึ่ง
ได้แก่ พระอุโบสถวัดยางสุทธารามและพระอุโบสถวัดสิงห์
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ในเขตธนบุรีแล้ว ยัง
พบอาคารรูปแบบนี้ที่พระอุโบสถวัดชมพูเวก จังหวัดนนทบุรี

การพัฒนารูปแบบพระอุโบสถบางหลังมีการทำหลังคาจันทับทั้งทางด้านหน้าและทางด้าน
หลังของอาคาร ได้แก่ พระอุโบสถวัดกาญจนสิงหาสน์และพระอุโบสถวัดทองศาลางาม เขตธนบุรี
กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 5.44 พระอุโบสถวัดชมพูเวก จังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 5.45 พระอุโบสถวัดยางสุทธาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 5.46 พระอุโบสถวัดสิงห์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
มีการลดชั้นหลังคาทั้งด้านหน้าและด้านหลังอาคาร

ภาพที่ 5.47 พระอุโบสถวัดกาญจนสิงหาสน์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
มีหลังคาจันทับด้านสกัดด้านหน้าและด้านหลัง